

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Η'	ΤΕΥΧ. 55	ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1981	Γραφεία: Όδος Μαυρομιχάλη 7—Τ. 143 Τηλ. 36.21.651 — 65.11.669
---------	----------	---------------	--

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΔΡΥΣΙΣ 1906 - ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ 1934

ΕΙΣΔΟΧΗ "ΦΙΛΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.. 1976

ΟΔΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7 - ΑΘΗΝΑΙ Τ. 143

ΤΗΛ. 3621.651 - 6511.669

ΠΡΟΚΛΗΣΙΣ

Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἑταιρεία ὀργανώνει τὴν 15ην Ἀπριλίου 1981, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7.30' μ.μ., εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Ἐλευθ. Βενιζέλου 22 — Ὀμήρου, τὴν πέμπτην κατὰ σειράν πνευματικὴν ἐκδήλωσιν τῆς περιόδου 1980—81.

Κατ' αὐτὴν μετ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου θὰ ὁμιλήσῃ ὁ κ. Εὐάγγελος Κ. Χρυσός, Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Μέσων Χρόνων τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων με θέμα :

Ἡ Ἑπειρος στὸ μεταίχμιον ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίους στοὺς Μέσους Χρόνους.

Παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ τιμήσετε τὴν Ἑπειρωτικὴν ἐκδήλωσιν μετὰ τὴν παρουσίαν σας.

ΕἰΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ.

Ὁ Πρόεδρος
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ

(Ἐξ ἀναβολῆς)

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
ΣΤΑΘ. Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ

Προέγγιση στή Σου

Μιά κοινοπολιτεία Ἡρώων

Σέ χρόνους ιστορικά ἀπροσδιόριστους, μὰ ὅπωςδήποτε μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Διονυσίου, τοῦ ἐπιλεγομένου Σκυλοσόφου τὸ 1611, πού πνίγηκε στὸ αἷμα ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πού ὁ ἐξισλαμισμὸς μεγάλου μέρους τῆς Ἠπείρου ἀπλωνόταν μὲ θήματα πανούκλας καὶ ἡ στάση τοῦ Τούρκου Δυνάστη ὄλο καὶ σκλήρυνε σκῆνωσαν ἐπάνω στὰ Κασωπαῖα, θουνά, τὰ κατόπι Σουλιωτοβούνια οἱ πρῶτοι τοῦ Σουλίου οἰκιστές.

Εἶναι ἕνας τόπος, πού κυκλῶνεται γύρω - γύρω ἀπὸ βράχους καὶ δύσβατους γκρεμούς. Οἱ βράχοι καὶ οἱ γκρεμοί, ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλον κάνουν ἕνα εἶδος φρουρίου, πού πύργοι πάλι εἶναι ἄλλοι βράχοι ψηλότεροι καὶ κορυφές θουνῶν.

Ἡ εἴσοδος σ' αὐτὸ τὸ φρούριο εἶναι ἐπικίνδυνη κι ἀπὸ λίγα μόνο σημεία προσιτή. Ὅλη ἡ περιοχή, εἶναι χέρσα. Λεῖπουν τὰ μεγάλα δέντρα καὶ δῶ καὶ κεῖ βλέπει κανεὶς μόνο θάμνους. Σπάνια κανένα ἔλατο.

Κάτω ἀπὸ τὸ φυσικὸ αὐτὸ φρούριο ἀναβλύζει ὁ Ἀχέροντας.

Ὅποιος ἐπιχειροῦσε ν' ἀνέβει ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ περάσει ἀπὸ στενά μονοπάτια, ψηλά κι ἀνώμαλα καὶ σὰν ἔφτανε σὲ κάποιο ὑψόμε-

τρο ζυγιασμένος πάνω ἀπὸ θάραθρα πάθαινε σκοτοδίνη. Προχωρώντας μπροστά, ἐπειδὴ εἶναι στενά τὰ μονοπάτια, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ περνᾷ σύρριζα στοὺς βράχους, ὅπως στή Σκάλα τῆς Τζαβέλλαινας. Γιὰ ὅσους ἔχουν πάει στὰ Βαρδούσια, θυμίζει τὴν Πλάκα τῶν Βαρδουσιῶν.

Κι ὅταν περάσει κανεὶς τὶς κακοτοπιές, ὅπου ἡ ἄβυσσος τοῦ Ἀχέροντα δὲ φαίνεται πιά, ἐνῶ πρέπει νὰ αισθάνεται ἀσφαλής, ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴ σιωπὴ, πού προστίθεται στὶς προηγούμενες ἐντυπώσεις του. Ἡ πένθιμη αὐτὴ σιωπὴ τὸν γεμίζει μὲ φόβο. Ὁ πεζοπόρος πού πρώτη φορά ἀνεβαίνει αισθάνεται ἕναν ἐσωτερικὸ τρόμο, μιά ταχυπαλμία βλέποντας τὴν ἄγρια ὄψη, τὰ τοιχώματα αὐτῆς τῆς περιοχῆς. Γιγάντιους μαύρους βράχους, ἀλλοῦ προμαχῶνες παλιῶν μαχῶν ἀναποδογυρισμένους, παρέκει τᾶφους ἀνοιχτούς, κι ἄδειες σπηλιές, Βίρα = τρύπα εἶναι ἕνα τοπωνύμιό τους, καὶ κάπου τρακόσια πηγάδια, πού ἔδωκαν τὸ ἀψὺ νερὸ τῆς παλληκαριᾶς σ' αὐτὴ τὴν κοσμοξάκουστη φάρα τῶν Ἡρώων.

Καὶ θὰ πρέπει ν' ἀνέβει κανεὶς ἀρκετὰ ψηλά, στὸ σημεῖο πού θὰ ἰδεῖ τὸν κάμπο τοῦ Φαναριοῦ καὶ τὸν Ἀχέροντα νὰ τὸν διασχίζει γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ συναίσθημα, πού βαραίνει τὴν καρδιά του.

Λιώτικη Ἐποποιΐα

Ἐδῶ σκηνώνουν οἱ πρῶτοι κάτοικοι. Ὅπως τὸ θόιδι ὅταν ὀσμῆσθῆι λύκο στυλώνεται σὲ ρίζωμα θράχου καὶ ἀμύνεται ἐναντίον του ἔτσι κι οἱ Σουλιῶτες, ὁ ἀδάμαστος τοῦτος νεοδωρικὸς λαὸς ἀνεθασμένος στὴν κορφή σχεδὸν τῶν Θεσπρωτικῶν βουνῶν γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὴ λευτεριά του, ἐγκαταστένεται μέσα στὶς χαράδρες καὶ τὰ γούπατα.

Οἱ τόποι γίνονται γνωστοὶ κατὰ δύο τρόπους: Εἴτε ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῆς φυσικῆς τους ὁμορφιάς, εἴτε ἀπὸ τὴ φήμη τῶν κατοίκων ποὺ πρωτοκατοίκησαν σ' αὐτούς.

Κι ἐδῶ, σὲ τοῦτα τ' ἄγρια μέρη, στὶς σκιερὲς λαγῶνες τῶν Θεσπρωτικῶν βουνῶν ἡ φύση στάθηκε φειδωλὴ σὲ κάθε σταλαγμὸ ὁμορφιάς.

«Ἐξετασθέντες οἱ πρεσβύτεροι τῶν Σουλιωτῶν, λέγει ὁ Χριστόφορος Περραιθός, ὠμολόγησαν ἅπαντες ἐκ συμφώνου ὅτι αἰγοβοσκοὶ τινες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ἀνέβαινον θόσκοντες τὰ κτήνη των εἰς τὰ βουνά, ὅπου σήμερον ὑπάρχουσι τὸ Σούλι, ἡ Κιάφα, ὁ Ναυαρίκος, καὶ ἡ Σαμωνίθα».

Ἔτσι ἔγινε τὸ πρῶτο τετραχῶρι. Γιὰ νὰ ἀναπτυχθῆι σιγὰ - σιγὰ σὲ ἔστια ἐθνικῆς ἀντιστάσεως, ποὺ μαγνήτιζε ὄλους, ὅσοι καρτερόψυχοι εἶχαν ἀνοίξει λογαριασμοὺς μὲ τὴν Ὀθωμανικὴ ἐξουσία, μὰ καὶ μὲ τοὺς τοπικοὺς τυράννους Μπέηδες καὶ Ἀγάδες.

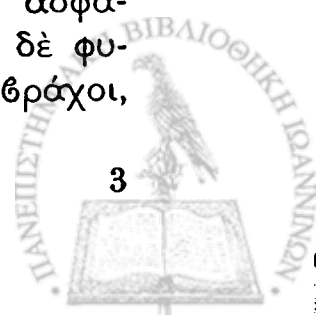
Στὸ Σούλι ἔγινε φυσικὴ ἐπιλογὴ ἀπ' ὅλες τὶς χριστιανικὲς φάρες ὄλων τῶν μερῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀρβανιτιᾶς, ἀπὸ ἀνυπότακτους καὶ λιονταρόψυχους μακριὰ ἀπὸ τοῦ Τυράννου τὸ χέρι καὶ ἔσμιξαν τὶς ρίζες τους καὶ θάμπωσαν τὸν κόσμον μὲ τὰ ἥρωϊκά τους κατορθώματα.

Οἱ κιοτῆδες δὲν ἔχουν κοινωνικὴ θέση

Στὴν πρωτότυπη καὶ πρωτόγονη αὐτῆ Κοινοπολιτεία τοῦ Σουλίου δὲν ὑπῆρχαν κοινωνικὲς διακρίσεις, παρὰ ὑπέρτατη διάκριση ἦταν ἡ παλληκαριὰ καὶ ἡ ἀξία καὶ οἱ κιοτῆδες, οἱ δειλοὶ δὲν εὔρισκαν οὔτε γυναικεια κλίνη.

Τοῦ κιοτῆ ἡ γυναίκα στὴ θρύση γιὰ νερὸ σειρὰ δὲν εἶχε κι ἔπρεπε ὦρες μὲ τὴ θαλέρα ζαλωμένη νὰ περιμένει ν' ἀπογεμίσει ὅποια ἄλλη πρῶτα, ποὺ ἔχε ἄντρα παλληκάρη ἢ θὰ ἔβγαине νύχτα, στὸ σκοτάδι κρυφὰ σὰ ζούδι νὰ πιάσει νερό. Κι αὐτὸ ὅσο νὰ δείξει ὁ ἄντρας τῆς πάνω στὴ μάχη πῶς εἶναι ἄντρας κι ὄχι δειλὸς καὶ τοῦ πολέμου κιοτῆς. Ὅσο νὰ τὴν τιμήσει μὲ τὴν παλληκαριά του ἢ νὰ λείψει ἀπὸ τὴ μέση.

Πάνω στὰ ἀφιλόξενα, ἀλλ' ἀσφαλῆ κρυσφήγετά τους τίποτε δὲ φουτρώνει. Ἀσπροι καὶ μαῦροι θράχοι,

Ἄριθ. 147. — Πηγές τοῦ Ἀχέροντα.

Οἱ γκραβοῦρες προέρχονται ἀπὸ τὸ βιβλίον. GREECE : PICTORIAL, DESCRIPTIVE, AND HISTORICAL. BY CHRISTOPHER WORDSWORTH. LONDON. 1833.

θάμνοι και βατσουνιές και καυλοί από σκυλοκρέμμυδα ὀρθώνονται στις πλαγιές τους.

Ἐλήστευαν κι ἀπογύμνωναν οἱ Σουλιῶτες τὰ Τουρκοχώρια τῆς Τσαμουριάς και συχνά και τοὺς χριστιανούς κολλήγους τους. Ναί, λέει ὁ Πουκεβίλ και συμφωνοῦν κι οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς.

Στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε ἰδιοκτησία τῶν πολλῶν. Καί δὲν ὑπῆρχε δικαιοσύνη. Ἡ αὐτοδικία ἦταν αὐτοφυῆς στὴ θέση της.

Ἄλλὰ μήπως και στὴν μακρυνὴ ἀρχαιότητα τοῦ ληστῆ τὸ ἔργο δὲν ἦταν νόμιμο και τιμητικό; «Οἱ Ἕλληνες τὸ πάλαι ἐτρέποντο πρὸς ληστείαν, λέγει ὁ Θουκυδίδης, και προσπίπτοντες πόλεσιν ἀτοιχίστοις και κατὰ κώμας οἰκουμέναις ἤρπαζον και τὸν πλεῖστον τοῦ θίου ἐντεῦθεν ἐποιοῦντο οὐκ ἔχοντες που αἰσχύνην τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δὲ και τι δόξης μᾶλλον». Ὅχι μόνο αἰσχύνην δὲν ἔφερε τὸ ἔργο τῆς ληστείας, ἀλλὰ και δόξα. Ἄλλωστε ἐλήστευαν τοὺς ληστὲς τῆς γῆς τους.

«Ἡ γῆ, τὰ σπίτια, τὰ ὑποστατικά που ἔχουν οἱ γείτονές μας οἱ Τοῦρκοι, ἔλεγαν οἱ Σουλιῶτες, δὲν περιήλθαν σ' αὐτοὺς με νόμιμο τρόπο. Τὰ πήραν διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοὺς προπάτορές μας και μεῖς μὴ ὑποφέροντες τῇ βία ἀναγκαστήκαμε νὰ καταφύγωμε στὰ βουνά. Ἐμεῖς φυσικά τέκνα και κληρονόμοι τῶν πατέρων μας εἴμαστε μέσα στὸ δημόσιο δίκαιο νὰ τὰ ἀνακτήσωμε με ὅποιονδήποτε τρόπο, ἐπειδὴ δικαιο-

σύνη δὲν ὑπάρχει νὰ μᾶς τὰ ἀποδώσῃ».

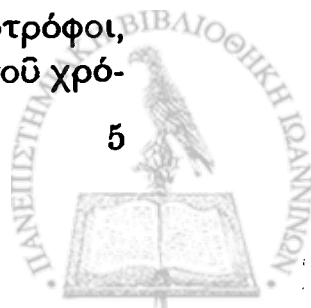
Χρόνο με τὸ χρόνο και τοῦ καιροῦ τὸ γύρισμα κι ἄλλοι μαζεύονται στὸ Σούλι, κι ἄλλοι ἐφτὰ συνοικισμοὶ γίνονται και Τετραχώρι και Ἑπταχώρι γίνονται ἔνδεκα χωριά, ὥστε στὰ 1792 τὰ Σουλιωτοβούνια ἔχουν 6000 ψυχές και 1800 ὄπλοφόρους.

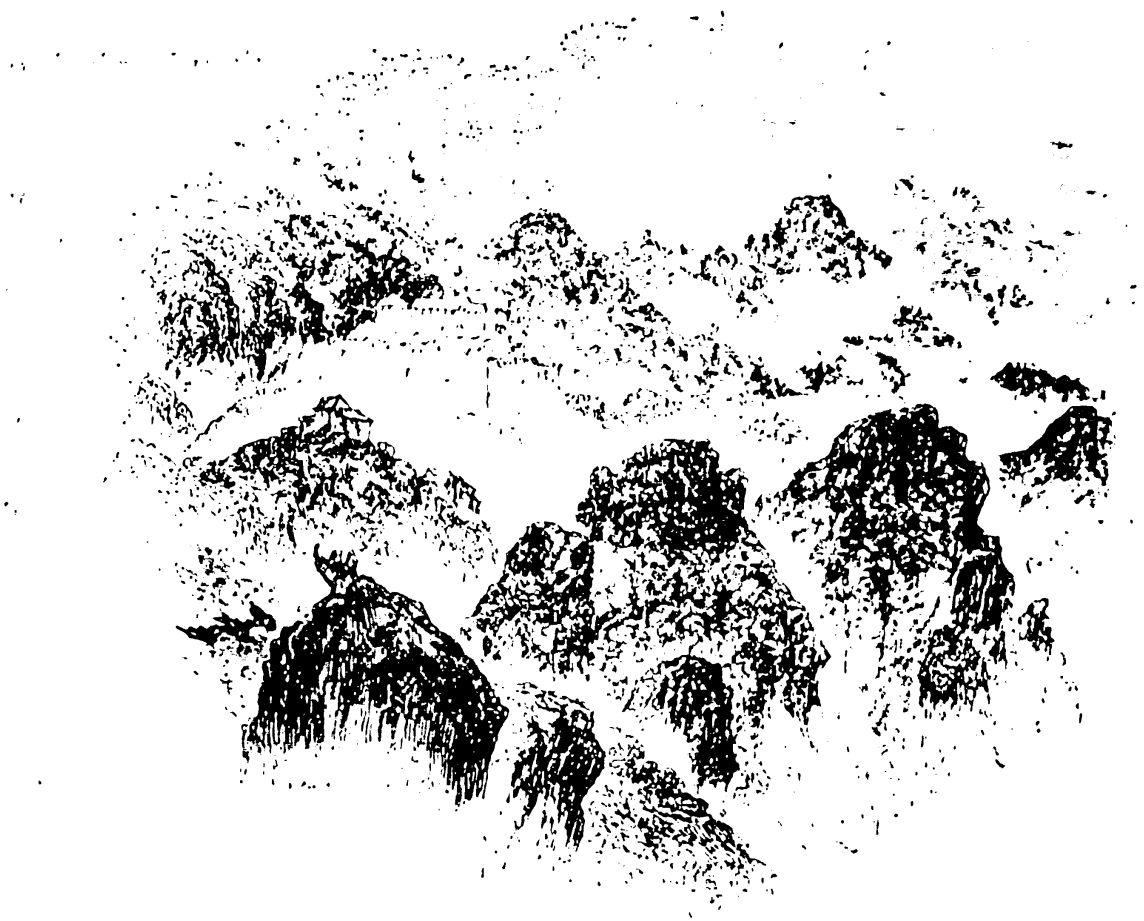
Μὲ τις ἐπιδρομές τους ἐκυρίεψαν ἀκόμα 66 χωριά στις πεδιάδες τῆς Παραμυθιάς και τοῦ Μαργαριτίου που ἀπεῖχαν ἀπὸ 2 μέχρι 5 ὥρες ἀπὸ τὸ Σούλι και ἀνῆκαν σὲ Τουρκαλθανοὺς γαιοκτήμονες.

Οἱ κολλήγοι ἄλλαζαν ἀπλῶς ἀφέντη, προτιμώντας μάλιστα ὁμοθρήσκους ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους.

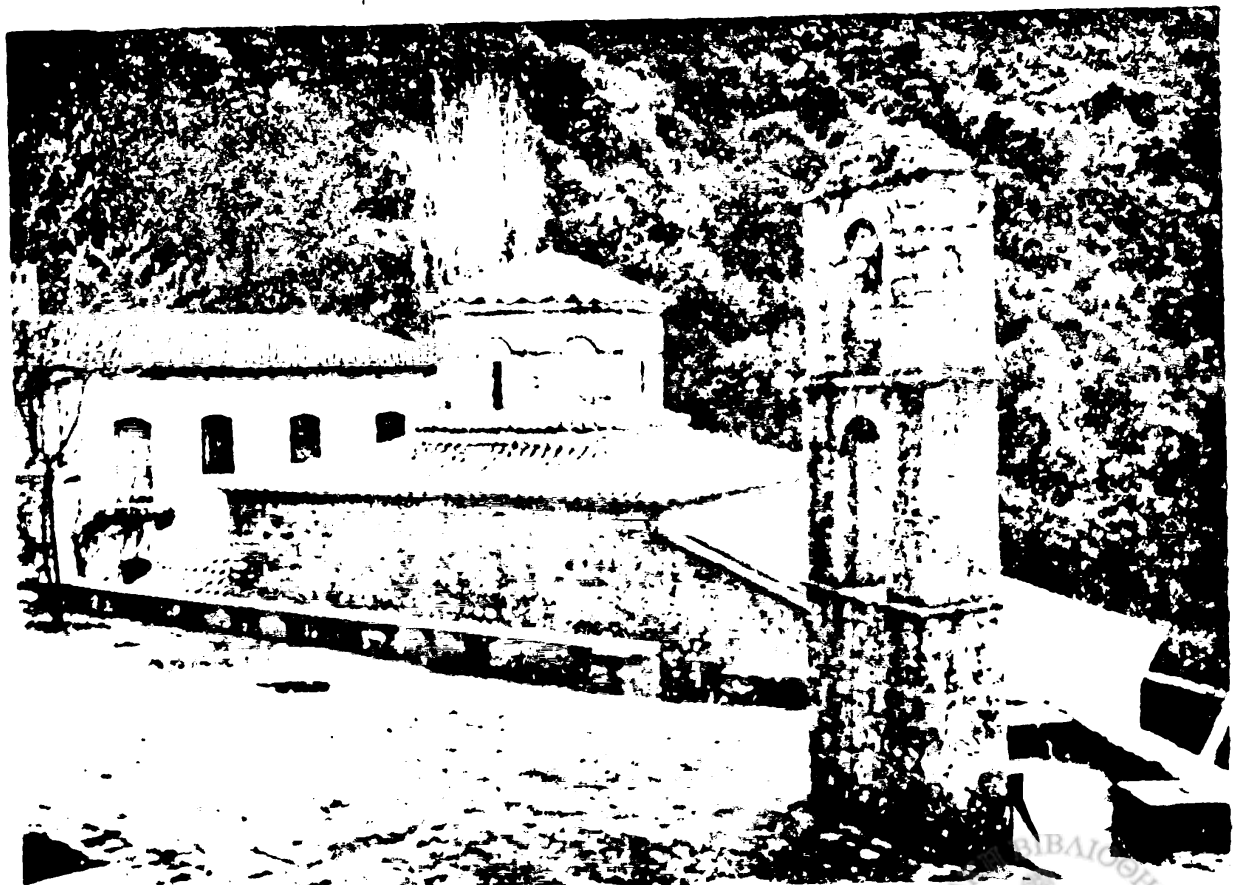
Ἔτσι τὸ Ἑπταχώρι γίνεται τὸ ἐξωτερικὸ περίβλημα τοῦ Τετραχωριῦ. Ἦταν οἱ βίγλες τοῦ Σουλιῦ, ἡ ζώνη προκαλύψεως. Στὴν ὥρα τῆς ἀνάγκης ἀναδιπλωνόταν μέσα στὸ Τετραχώρι.

Και αὐτὴ ἡ ὀρεσίβια κοινωνία ζοῦσε με τὸ δίκαιον τοῦ Ἀρμενοπούλου, ζοῦσε με ἀγράφους νόμους μεταξὺ τῆς Σολώνειας νομοθεσίας και τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, μεταξὺ Ἀθήνας και Σπάρτης, μεταξὺ δημοκρατίας και τῆς ὀλιγαρχίας. Ὅχι ἀρχεῖα, ὄχι νόμοι, ἀλλὰ τὸ ἀγγραφο δίκαιο τῶν προπατόρων, που ἀγρυπνοὶ του τηρητὲς ἦταν οἱ ἀρχηγοὶ κάθε φάρας, κάθε πατριάς, Τζαβελλαῖοι, Μποτσαραῖοι, Νταγκλῆδες, Κουτσονικαῖοι, κ. ἄλλοι κι ἄλλοι, αἰγοβοσκοὶ και κτηνοτρόφοι, που ἐρχόμενοι ἀπὸ τὰ βᾶθη τοῦ χρό-

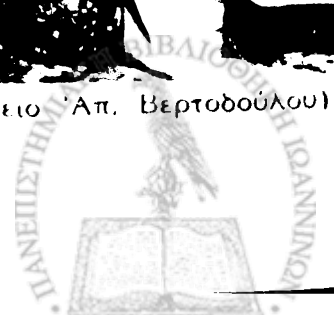

Άριθ. 148. — Κάστρο του Σουλίου.

Άριθ. 149. — Ο Όσιος Νείλος Γηρομερίου.

(Άρχείο Απ. Βερτοδούλου)

νου κάνουν τὴ λαμπηδόνα τῆς νεώτερῆς μας Ἱστορίας.

Συνεδριάζουν ὡσάν θεοὶ καθισμένοι στὰ πέτρινα πεζούλια καὶ λύνουν ἢ δημογεροντία τὰ βιωτικὰ προβλήματα τῶν συγχωρίων τους ἀστικά καὶ ποινικά. Καὶ ἀκριβοδίκαια. Χέρι ποὺ κόβει ἢ Γεροντιὰ δὲν πονάει. Καὶ ἀποφασίζουν σκεπτικοὶ γιὰ ζωὴ καὶ γιὰ θάνατο, γιὰ πόλεμο καὶ γιὰ εἰρήνη.

Καὶ ἀποσύρονται μετὰ ἕνας - ἕνας στὰ σπίτια τους, ὅμοια κι αὐτὰ — θολοσκέπαστο κατῶ κι ἀπανώθιό του ἕνας ὄντως καὶ γύρω - γύρω πολεμίστρες καὶ χαϊδεύουν πότε τις γυναῖκες τους καὶ πότε τὰ ἀρσενικά παιδιὰ καὶ τὰ ὄπλα τους. Καὶ ζοῦν ἐκεῖ, στὸ φοβερὸ τὸν τόπο, τὸν σμειγμένον μὲ τὸν Ἀχέροντα καὶ τὸν Ἄδη.

Συχνὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἐρίζουν πόλεις τῆς Νότιας Ἑλλάδας γιὰ τὸ πότε καὶ ποῦ ἄρχισε ἡ μεγάλη μας Ἐπανάσταση.

Ἀλλὰ ἡ μελέτη τῆς Ἱστορίας ἀποδείχνει ὅτι ἡ Ἐπανάσταση δὲν ἄρχισε ὠρισμένη μέρα. Δὲν εἶχε σβῆσει ποτὲ ἡ ἀντίσταση κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως. Οὔτε στὰ Σφακιά, οὔτε στὴ Μάνη, οὔτε στὴ Χειμάρρα, κι οὔτε ποτὲ στὸ Σούλι. Ἐξεγέρσεις καὶ Ἐκεχειρίες διαδέχονταν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Διακόσια χρόνια ἀπὸ τὸ 1600 ὡς τὸ 1804 πολεμᾷ τὸ Σούλι τὸν κατακτητὴ.

Καὶ ἦταν ἐλπίδα κι ἀπαντοχὴ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου.

Πάρε τραγούδι μου φτερὰ
ξεφτέρι, ἀητὸς νὰ γίνεις.
Καὶ πέτα γρήγορα μακριὰ
πέτα κατὰ τὸ Σούλι.
Διάβαινε κάμπους καὶ βουνὰ
κι ἐκεῖ σάν ἀπαράξεις,
Στὴν Κιάφα πάνω ν' ἀνεβεῖς
τρανὴ λαλιὰ νὰ σύρεις!

Διακόσια χρόνια πολέμησε τὸ Σούλι. Δὲν γονάτισε ποτὲ νὰ προσκυνήσει. Ἔπεσε, ὄχι ὅταν ὁ Ἀλῆ Πασιάς πῆρε τὸν ἔνδοξο θράχο τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1804, ἀλλὰ ὅταν τσάκισε ἡ ὀργανωμένη στρατιωτικὴ του δύναμη καὶ αὐτὸ ἔγινε στὴ μάχη τοῦ Φαλήρου. στὰ 1827, ὅταν ἱερά σφάγια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνα ἔπεφτε τὸ ἄνθος τοῦ Σουλίου.

Διακόσια χρόνια πάσχισαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ξεθεμελιώσουν αὐτὴ τὴ φωλιὰ ἀντιστάσεως, ποὺ ἦταν ἕνα κακὸ παράδειγμα γιὰ τοὺς ἄλλους ραγιαδες. Ὅμως ὅλες οἱ ἐπιθέσεις μὲ πολυάριθμες δυνάμεις ἀπεκρούοντο, ὅταν «ὁ χεῖμαρρος φλεγόμενης λάθας» κατέβαινε ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Σουλίου.

Ἔτσι ἀπέτυχε ἐπαίσχυντα ὁ Μουσταφᾶ-Πασιάς τῶν Ἰωαννίνων στὰ 1754.

Φοβερός ἦταν ὁ κίνδυνος στὰ 1792 ὅταν τὸ Σούλι πολιορκεῖ ὁ Ἀλῆ Πασιάς, ὁ πολυμήχανος σατράπης τῶν Ἰωαννίνων μὲ ἀξιόμαχες δυνάμεις ἀπὸ τὸ ὄπλοστάσιο τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν Ἀρβανιτιά.

Ἀλλὰ ἂν εἶχε φύγει ἀπὸ τὴ Δωδώνη γιὰ τὸν Ὀλυμπο ὁ Ζεὺς εἶχε ἀφήσει στὰ Σουλιωτικὰ βουνὰ τ' ἀστροπελέκια. Ἀδάμαστοι ἐδῶ ἀγῶ-

νιστές. Ἄστραπή ἢ ματιά τους. Βροντή ἢ φωνή τους. Ἄστροπελέκι (Βε-τετίμα = ἀστραπή εἶναι μιὰ τοπω-νυμία τους) τὸ σπαθί καὶ τὸ τουφέ-κι. "Ἄντρες καὶ γυναῖκες στὸν Ἄ-γώνα.

Γυναικανδρομάχη κι ὄχι ἀνδρομά-χη, λέει ὁ Περραιβός, πὼς ἦταν οἱ συγκρούσεις αὐτές. "Ὅταν κάποια ὥρα τ' "Αἰ-Λιός, 21 Ἰουλίου 1792 οἱ ἄντρες εἶχαν λαρώσει ἀπὸ τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ οἱ γυ-ναῖκες τοῦ Σουλίου νόμισαν ὅτι οἱ ἄντρες τους εἶχαν ὄλοι πέσει.

Χούγιαξε ἡ Τζαβέδδαινα

Θύελλα, χούγιαξε ἡ Μόσχω Τζα-βέλλα ἀπὸ τὰ κράκουρα τοῦ Σου-λίου.

— Τί καθομέστε, μωρ' γυναῖκες; Οἱ ἄντρες μας σφαχτῆκαν! Ἄδρά-χτε ὄλες σας τ' ἄρματα!

Ἐποχωρεῖ τὸ ἱστορικὸ βάρος τῶν Θερμοπυλῶν μπροστὰ στὴ γιγαντο-μαχία τοῦ Σουλίου, ὅπου δέκα ὀκ-τῶ χιλιάδες ἀντιμετροῦνται μὲ χί-λιους ὀκτακόσιους. Καὶ ὁ πολιορκη-τῆς Ἄλῆς ζητάει τ' ἄλογο ἀπὸ τὸν Ὅμερ Βρυώνη νὰ φύγει γρήγορα γιὰ τὰ Γιάννινα, κάτω ἀπὸ τὴν ντρο-πή, πού τοῦ προξένησε μιὰ χούφτα γιδοκλέφτες.

«Ἐκεῖ πού πολεμάει τὸ παλληκά-ρι, ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀ-κούει μιὰ γνώριμη φωνή, πού τὸν ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθη-κε, καὶ ζῆ; Κι ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀ-δελφή τοῦ νειοῦ, πού πολεμοῦσε.

— Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, ὦρῃ Λά-μπη;

— Ζεστή κουλούρα, ὦρ' ἀδερφέ, πού σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου, κι ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀθρα-κιά μονάχη. "Ἐλα νὰ φᾶς μιὰ ψίχα, καὶ νὰ ξαποστάσεις.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ πα-ρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογή σου, Νά-ση; "Ἐρχομαι ἔγὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦστρωσα! Καὶ δός μου τὸ τουφέκι.

Χαμογελαίει ὁ ἀδερφός, ὁ καπι-σμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μά-θει τὴν κορασιά πὼς πιάνουν τὸ του-φέκι. Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γέμιζ' ἐκείνη καὶ σημάδευε.

Κι ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρω-γε ἡσυχά, καὶ μοναχὰ τὴν πείνα του ἄκουγε τὴ θεριεμένη μέσα του.

Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ κεῖ ἓνα θόλι ἦρθε καὶ πέτυχε κατάστη-θα τὴν κορασιά. Μὰ αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲ μιλοῦσε. Περίμενε, ἄντεχε, ὁ ἀδερφός της ν' ἀποφάει. Τὸ αἷμα πλημμύρισε τὸν κόρφο της. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦ-σε.

"Ἐφαγες Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη!

Ἡ κόρη ξαναρώτησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἓνα πήδημα τὸ παλληκάρι θρέθηκε κοντά της. Ἄρ-παξε τὸ τουφέκι κι ἡσυχά καθὼς εἶχε τραθηχτεῖ, ξανάρχισε τὸν πό-λεμο.

Ἄμιλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆ-γε παρά πίσω κι ἔπεσε.

Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

(Γιάννης Βλαχογιάννης)

Ἄπ' αὐτὲς τὶς γυναῖκες θύζαξαν γάλα τοῦ Σουλιοῦ τὰ παλληκάρια.

Καὶ θὰ ἀκολουθήσει ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1800 καὶ θὰ βοηθήσουν καὶ θλάμηδες Τουρκαλβανοὶ τῆς Παραμυθιάς, ὁ Πρόνιος γιατί ἡ παλληκαριά δὲν ἔχει διάκριση, δὲν ἔχει πατρίδα καὶ θὰ νικηθεῖ καὶ πάλι ὁ Τεπελενλής. Καὶ θὰ χτίσει 12 πύργους γιὰ νὰ ζώσει τὸ Σούλι, νὰ τὸ καταβάλει μὲ τὴν πείνα, τὸ ἀνίκητο θεριό.

Καὶ πάλι στὰ 1802 καὶ στὰ 1803. Μὰ τὸ Σούλι ζῆ. Ζῆ καὶ ἀγωνίζεται καὶ λάμπει καὶ εἶναι σὰν πρόβα τζενεράλε γιὰ τὸν κατοπινὸ μεγάλο ξεσηκωμό, ἀφοῦ μὲ τὰ ὄπλα του ἀπέδειξε πὼς ὁ δυνάστης δὲν εἶναι ἀνίκητος.

Πόλεμο στὸν πόλεμο κι ἄρνηση στὶς γαλιφιές τοῦ Ἄλῃ Τεπελένα πὺ τὸς ὑπόσχεται ἂν φύγουν ἀπὸ τὸ Σούλι «χρηματικὴν ποσότητα καὶ χώραν οἰανδήποτε ἤθελον ἐκλέξει, μακρὰν ὅμως τοῦ Σουλίου».

Ἄλλὰ ἡ ἀπάντηση τῶν Σουλιωτῶν εἶναι ἄμεση:

Π ρ ὀ ς

Ἐσένα Ἄλῃ Πασιά

Σὲ χαιρετοῦμε.

Οἱ θράχοι τοῦ Σουλίου εἶναι πλέον γλυκύτεροι εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ πουργιά σου κι ἀπ' ὄλους τοὺς καλοὺς τόπους τοῦ κόσμου. Μάθε ὅτι μάταια κοπιάζεις, γιατί ἡ ἐλευθερία μας οὔτε πουλεῖται, οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς Γῆς, πάρα μόνο μὲ αἷμα καὶ μὲ θάνατον καὶ τοῦ τελευταίου Σουλιώ-

του. Θέλεις τὸ Σούλι; Ἔλα νὰ τὸ πάρης.

Οἱ Σουλιῶται, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Σούλι 11 Μαρτίου 1801.

Στὶς προσπάθειες τοῦ Ἄλῃ νὰ σπάσει μὲ τὸ χρυσάφι καὶ νὰ σπεῖρει τὴ διχόνοια ἀνάμεσα στοὺς πολιορκημένους ἀπαντᾷ ὁ ἀρχαῖκός Σουλιώτης ὄπλαρχηγὸς Τζίμα Ζέρβας : πὼς τοῦτο δὲ γίνεται γιατί τὰ πουργιά σου δὲν ξαίρω νὰ τὰ μετρήσω!

Ἄλλὰ ἡ διχόνοια ἔχει φωλιάσει στὸ Σούλι. Οἱ τρομερὲς ἀντιθέσεις τῶν ἀρχηγῶν τῆς φάρας, πὺ τὶς φουντώνει ἡ φωτιά τοῦ ἀνελέητου πολέμου καὶ τῆς πείνας τὸ ἄσαρκο χέρι πὺ τὴ συνδαυλίζει γεννοῦν τὸ φαρμακερὸ φίδι τῆς προδοσίας, γιὰ νὰ ἀποδειχτεῖ πέρα ἀπὸ κάθε ἄλλη μαρτυρία, πὼς οἱ Σουλιῶτες εἶναι αἷμα ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα καὶ κλαδὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο δέντρο, τὸ δέντρο, τὸ ἐλληνικό, πὺ καὶ ἀρετὲς ἔχει καὶ φυλετικὰ ἐλαττώματα.

Καὶ θὰ ἔρθει τὸ 1803 μὲ τὸ θαῦμα στὸ Κούγκι (1) καὶ τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Σαμουήλ καὶ ἔπειτα οἱ Σουλιώτισσες Παναγίες καὶ Λύκαινες μαζί, πὺ ρίχνουν τὰ παιδιὰ τους, τὰ σπλάχνα τους, στὸν Καιάδα τοῦ Ζαλόγγου καὶ πέφτουν κι αὐτὲς πάνω ἀπὸ τὶς μαλακὲς τοὺς σάρκες.

Ποῦ θὰ βρεθοῦν παρόμοιες σελίδες τῆς μακρυνῆς μας Ἱστορίας;

1) Κούγκ λ. ἀρβανίτ. σημαίνει 1) Ἱερό, Ἄγιο Βῆμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 2) Γωνία δύο τοίχων.

Ἡ ὑπερκόσμια θυσία ἔχει ἀρχίσει. Μοιάζει αὐτὴ ἢ φυγὴ ἀπὸ τοὺς προγονικούς τόπους μὲ σμῆνος ἀπὸ σφῆκες, ποὺ ἀγριεμένες καὶ κυνηγημένες ἀναγκάζονται ν' ἀφήσουν τὴν καιόμενη φωλιά τους ἄλλοῦ γιὰ νὰ σκηνώσουν, ἄλλοῦ μακριά, σὲ μέρος ἀσφαλές, ἐκεῖ κατὰ τὰ "Ἀγραφα, τὰ κλεφτοβούνια. Αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἔχει ἡ τραγικὴ πορεία τους τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1804 γιὰ νὰ κορυφωθῇ ἡ τραγωδία στὴ Μονὴ τοῦ Σέλτσου, ὅπου πολεμώντας καὶ πολεμούμενοι, ματώνοντας καὶ αἰμόφυρτοι ἀνεβαίνουν τὸν Γολγοθᾶ τῆς ὑπέρτατης θυσίας, δίνοντας ἄλλα διακόσια πενήντα γυναικόπαιδα στὸ γκρεμὸ ποὺ ὀδηγεῖ στὰ ἀφρισμένα κύματα τοῦ Ἀχελώου. "Ἔτσι ἔπεσε τὸ Σούλι, δίχως νὰ προσκυνήσει.

Ἄγαπητοὶ φίλοι,

Εἶναι μερικὲς ἡττες, ὅπως τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ Σουλίου, καὶ ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου, ποὺ τὸ εἰδικὸ βᾶρος τους μετράει περισσότερὸ ἀπὸ μιὰ περιφανῆ, νίκη.

Αὐτὲς οἱ ἡμιθεϊκὲς πράξεις δὲν μποροῦν νὰ περάσουν ἀπαρατήρητες στὸ φασματοσκόπιο τῆς διεθνούς Κοινῆς Γνώμης. Τὰ Σουλιτικὰ κατορθώματα ἐκέντρισαν τὸν παγκόσμιο φιλελληνισμό. Οἱ ἔραστες τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, εἶχαν μιὰ ἀπόδειξη πὼς ὁ λαὸς ἐκεῖνος, ποὺ ζῆ καὶ δρᾷ στὰ κλασσικὰ κείμενα τῆς Ἀρχαιότητος δὲν ἔχει πεθάνει, ἀλλὰ ἀναδύεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ποὺ εἶχε ἀφήσει στὴ δυναστευόμενη χώρα ὁ Χρόνος καὶ οἱ κατακτητές!

Σούλι - Κακοσούλι ταυτότητα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21 ἀρχίζει ἀπὸ τὶς Βαριάδες μὲ τὸν Μᾶρκο Μπότσαρη

Κι ἀπὸ τὸ Σούλι ὁ κόσμος ἔμαθε τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τῆ νεώτερη, ποὺ ἡ λήθη δὲν τὴν εἶχε σκεπάσει. Ποῦ εἶναι; Ποῦ πέφτει αὐτὸ τὸ Σούλι; Τί ἄνθρωποι τέλος πάντων εἶν' αὐτοὶ ποὺ δὲ λυγίζουν; Καὶ εἶναι τὸ Σούλι ἡ νέα ταυτότητα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ποὺ δὲν ἔχει νὰ ζηλέψει τίποτε ἀπὸ τὸν παλιό. Ἡ φήμη τῶν Σουλιωτικῶν ἀγώνων φτάνει ὡς τὸν Ναπολέοντα, ποὺ τοὺς βοήθησε μὲ ὄπλα, ὡς τὴν Αἰκατερίνα τῆς Ρωσσίας καὶ τὸν Τσάρο Ἀλέξανδρο. Ἡ Δύση ἔχει ἠλεκτριστεῖ.

Τὸ Σούλι ἔχει κάνει τὴ μεγάλη συμβολὴ του στὸν ξεσηκωμὸ τοῦ Γένους. Καὶ ἀπὸ τὴ μαγιά τοῦ Σουλίου θὰ πιαστεῖ τὸ προζύμι γιὰ τὴν ἀξιωματικὴ Μεγάλῃ Ἐπανάσταση. Ὁ Κοραῆς, ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης. Οἱ φωτισμένοι τοῦ Γένους σ' αὐτοὺς βασίζονται τὶς ἐλπίδες.

Στὶς 6 Δεκεμβρίου τοῦ 1820 παίρνεται ἡ μεγάλη ἀπόφαση. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ποὺ τὸ ἀλαφρὸ περπάτημά του μοιάζει μὲ κυματισμὸ σπαρτῶν, ὅταν τὰ φυσάει τὸ ἀνοιξιάτικο ἀεράκι ἐγκαταλείπει τὸ σουλτανικὸ στρατόπεδο, ποὺ πολιορκεῖ τὸν Ἀλῆ Πασιᾶ στὰ Γιάννινα καὶ ἀπὸ τὶς Βαριάδες κατεβαίνει

Ἄριθ. 150. — Κοιλάδα τοῦ Ἀχέροντα.

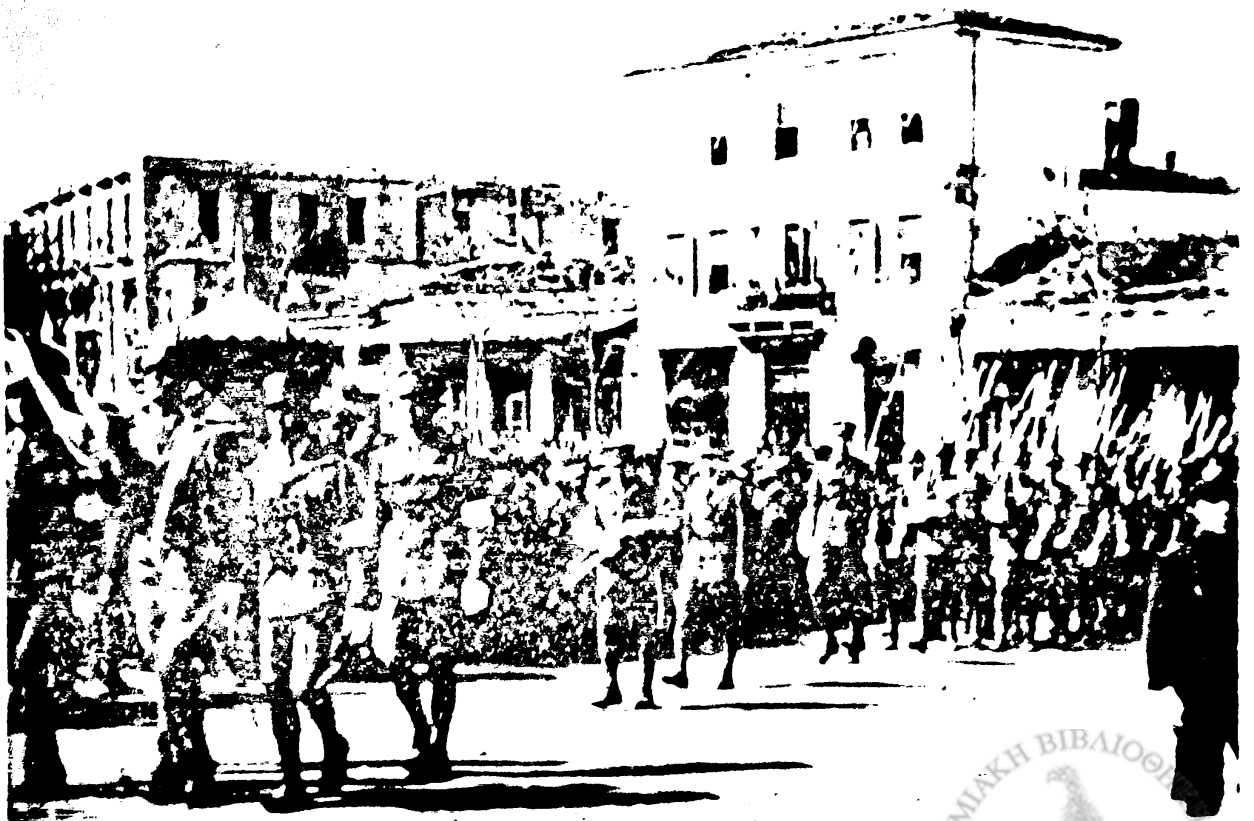

Ἄριθ. 151. — Παλικάρια σὲ τσάμικο χορὸ.

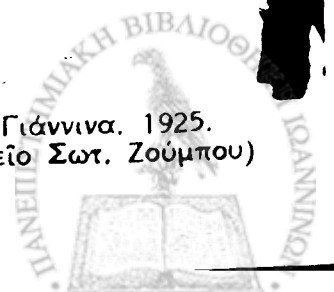

Ἄριθ. 152. — "Ἐξοδος ἀπ' τὸν Ἀχέροντα.

Ἄριθ. 153. — Διλοχία Στρ. Προπαιδεύσεως νέων στὰ Γιάννινα. 1925.
(Ἀρχεῖο Σωτ. Ζούμπου)

πρὸς τὴ Νότιο Ἑλλάδα.

Οἱ Σουλιῶτες ἀνοίγουν τὶς σημαῖες παίρνουν τὰ ὄπλα καπνισμένα ἀκόμα ἀπὸ τοὺς πολυχρόνιους ἀγῶνες καὶ κατεβαίνουν στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα. Στὰ Μοθόκωρωνα, στὰ Βασιλικά, στὸ Καρπενήσι, στὴν Ἀράχοβα, στὸ Μεσολόγγι, στὴν πολιορκία τῆς Ἄρτας, στὸν Ἀνάλατο, ὅπου βροντᾶ τὸ ἑλληνικὸ ντουφέκι τῆς Λευτεριᾶς ἐκεῖ κι οἱ Σουλιῶτες. Τὰ ἠπειρωτοσουλιατικὰ σώματα ἀνεξάρτητα καὶ αὐτοδιοικούμενα μὲ δικούς τους καπεταναίους ἀγωνίζονται πλάι στὰ ἑλληνικὰ ὄπλα γιὰ τὸν καθολικὸ ἀγῶνα τῆς ἐξεγέρσεως.

Τὸ Σούλι μὲ τοὺς ἀγῶνες του καὶ πέρα ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἓνα μήνυμα γιὰ τὸν νέο Ἑλληνισμό, μήνυμα ζωῆς καὶ συνέχειας τῆς ἱστορικῆς του πορείας. Ἐνα μήνυμα ποὺ θγαίνει ἀπὸ τὶς ἐκατόμβες τοῦ Σουλίου, ἀπὸ τὴν ἀστραπὴ τῶν ὄπλων ποὺ φεγγοβόλησαν διακόσια χρόνια, ἀπὸ τὴν πίστη στὴ Λευτεριά, καὶ τὴν Ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου.

Γέρο - Νότης ὁ Ἀγαμέμνωνας τοῦ Σουλίου

Θὰ τελειώσω μὲ τὸ πορτραῖτο τοῦ Ἀγαμέμνονα τοῦ Σουλίου.

Ὁ Κασομούλης γιὰ τὸ Γέρο - Νότη Μπότσαρη:

Ἡ σκηνὴ στὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι, ποὺ ὁ Ἀρβανίτης Μαχμούτ Μπέης σταλμένος ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ ἔχει ἔρθει γιὰ διαπραγματεύσεις.

— Τί κάνουν οἱ Βεζυράδες; ρωτᾶει ὁ Νότης.

— Καλὰ καὶ θέλουν νὰ σιάξουν δουλειές, ἀπαντᾷ ὁ Ἀρβανίτης. Στὴ συνέχεια τοῦ λέγει ὅτι ὁ Βεζύρης δέχεται νὰ θγοῦν καὶ νὰ τοὺς χαρίσει τὰ ἄρματα.

— Στάσου! Τὸν ἀντικόβει αὐστηρὰ ὁ Γέρο-Νότης, ξαίρεις πότε μπορεῖ νὰ μᾶς τὰ χαρίσει; Ὅταν μᾶς τὰ πάρει! Καὶ χτυπᾷ τὶς πιστόλες του μὲ τὸ χέρι του.

Εἶδὲ ὅσο τὰ ἔχομε στὸ ζουνάρι, τὰ ὀρίζουμε ἐμεῖς καὶ δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία του νὰ τὰ χαρίσει, παρὰ νὰ φυλάξει τὰ δικά του!

Ἄριθ. 154. — Παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτας.

...1821

Ἄχος βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν
κι' ἀχολογοῦν οἱ ρεματιές, ἀντιλαλοῦν οἱ ράχες
καὶ κάμποι, θουνά καὶ θάλασσες ἀπὸ χαρὰ μεθᾶνε!

Ποῦ τάχα γλέντι γίνεται, ποῦ τάχα πανηγύρι;
Ποιὰ μορφονιά παντρεύεται καὶ χαίρονται οἱ δικοί της,
καὶ ὄλοι μπῆκαν στὸ χορὸ καὶ γλυκοτραγουδᾶνε;

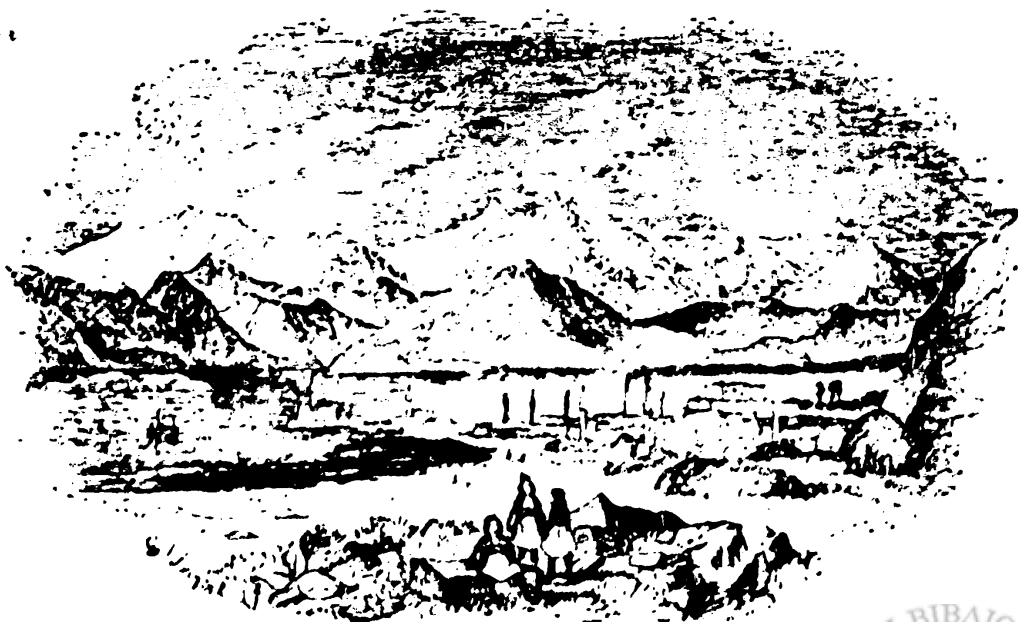
᾽Ω, γάμος κανεὶς δὲν γίνεται, ἀλλὰ χορὸς καὶ γλέντι!
Καὶ τὰ τουφέκια κι' ὁ ἄχος εἶν' ἡ φωνὴ τοῦ Γένους,
ποῦ μὲ χαρὰ σηκώθηκε νὰ σπάσει τὰ δεσμὰ του!

Τοῦ «σηκωμοῦ» τὰ λάθαρα οἱ «σκλάβοι» ἀνεμίζουν!
Τὰ γιαταγάνια ἀστράφτουνε! Βροντάει τὸ καριοφίλι!
Κι' ὁ Τύραννος λιανίζεται στὸ κάθε πέρασμά του!

Ἄντρειωμένο τοῦ «ραγιᾶ» τὸ χέρι, ἐκδικεῖται
τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς!... Ὁ Τύραννος πεθαίνει!
Κι' ἀπ' τὰ χαλάσματα τοῦ σηκωμοῦ τὰ καπνισμένα,

Ξαναγεννιέτ' Ἐλεύθερη, περήφανη ἡ Ἑλλάδα!
Νεκρὴ —'ταν κι' ἀναστήθηκε!... Καὶ τετρακόσια χρόνια,
ἡ Δόξα φύλαξε γι' αὐτὴν τὸ «ἀθάνατο εἰκοσιένα»!

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Ε. ΧΑΒΕΛΑΣ

Ἄριθ. 155. — Ἡ Λίμνη τῶν Ἰωνινῶν μετὰ τὸ Κάστρο.

Ταξιδιωτικές έντυπώσεις κι ιστορικές αναδρομές

Τὸ πιὸ γόνιμο κομμάτι τῆς Ἡ- πείρου στὰ χέρια τῶν τυράννων — Βουνὰ καὶ κοιλάδες

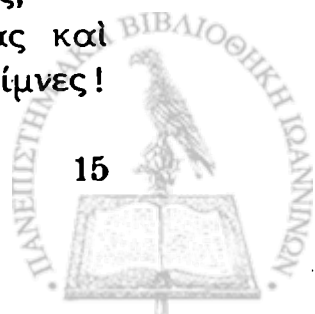
Ἀπὸ τοῦ Κώτσιο-Λάμπρου τὸ χά-
νι ἓνα πρωῖνὸ — ὥρα 7 — ὅταν τὰ
ρολλὰ τῶν παραθυριῶν τῶν μοντέρ-
νων γιαννιώτικων σπιτῶν ἀνέβαιναν
μὲ ἐκκωφαντικὸ ἀναιδῆ θόρυβο, ἐ-
νῶ τὰ κανάτια ἀπὸ τὰ διπλὰ καφα-
σωτὰ παράθυρα τῶν παλαιῶν ἀρ-
χοντικῶν ἀθόρυθα καὶ διακριτικά,
δειλὰ δειλὰ ἀνοίγανε ἀριστερὰ καὶ
δεξιά, τραβοῦμε γιὰ τῆς Ἡγουμενί-
τσας τὸ σταθμὸ κοντὰ στὴν παληὰ
Ζωσιμαία. Γιάννινα - Ἡγουμενίτσα!
Προτοῦ διανύσουμε καλὰ φίλοι μου,
αὐτὸ τὸ ἀγγῶδες... καρδιογράφη-
μα, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Μπισντούνι
καὶ τελειώνει ἀπαλὰ στὰ γαλανὰ
νερὰ τοῦ Ἰονίου αὐτὲς τὶς ἀτέλειω-
τες καγκέλες πρὸς πότε γίνονται στε-
φάνια στὶς κορφές τῶν βουνῶν καὶ
πότε παίζουν κρυφτούλι μὲ τὰ
πράσινα νερὰ τοῦ Καλαμᾶ, μέ-
σα στὰ Τάρταρα, προτοῦ δια-
νύσουμε τὸν καινούργιο δρόμο,
ἀναρωτιόμαστε ἂν τὰ τεχνικὰ μέσα
ἤμποροῦσαν ν' ἀποδόσουν τίποτε
καλύτερο σ' ἓνα τόπο πού ἡ φυσικὴ
του συρρίκνωση τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς
τὸν ἐγέμισε μὲ θεώρατα βουνὰ καὶ
μὲ ἐλάχιστες γραφικὲς ὀλυμπιακὲς

κοιλιάδες. Βουνά, βουναλάκια, βου-
νόπουλα τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο,
μοιάζουν μὲ κοπάδι προβάτων, πού
τὸ πρόγκιξε ἓνα ζουλάπι καὶ τρέ-
χουν σηκώνοντας τὴ μουσούδα τους,
καθὼς τὰ διασχίζει τὸ αὐτοκίνητο.

Δὲ θὰ λησμονήσω τὸ μεγαλόπρε-
πο θέαμα, τρισαγκαλιασμένο μὲ τὸν
κίνδυνο, ἔτσι πού αἰωρούμενος μὲ
τὸ ἀεροπλάνο πάνω ἀπὸ τὰ Ἄγρα-
φα νοιώθεις ἀσφαλέστερα ἀπ' ὅτι
εἶσαι ψηλοκρεμασμένος στὶς καγκέ-
λες τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων - Ἡγου-
μενίτσας. Αὐτὴ ἡ συστάδα τῶν βου-
νῶν μὲ τὶς ἀπειρες διακλαδώσεις,
μὲ τὸ ἐπιβλητικὸ τους μεγαλεῖο μᾶς
φέρνει καθὼς ἀνηφορίζομε ἀπὸ τὸ
Μπισντούνι καὶ πιάνομε τὸ ὕψωμα
ἔχοντας δεξιά μας τὴ Ζίτσα καὶ τὸ
Πρωτότοπαπα καὶ στὸ βάθος τοῦ ὀ-
ρίζοντα - ξέμακρα τὸ Πωγῶνι, στί-
χους δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ὕμνο
τῆς μεγαλωσύνης τῶν βουνῶν, στί-
χους πού χαϊδεύουν τὰ χεῖλη μας:

Γιὰ θγάλτε τὰ στολίδια μας καὶ
δόστε μας τοὺς Κλέφτες,
μὲ τὴ δική μας λεβεντιὰ θέλτε νὰ
στολιστῆτε;

Γιὰ θγάλτε τὰ στολίδια μας
καὶ δόστε μας τοὺς Κλέφτες,
μὴ λυώσωμε τὰ χιόνια μας καὶ
σᾶς ἰδοῦμε λίμνες!

Βουνά και κοντοραχοῦλες και φα-
ράγγια άγρια, βουνά κλειδιά, διά-
σπαρτα σ' αυτό τὸ βορειοδυτικὸ ὀ-
χύρωμα τῆς Ἑλλάδος, τὴν Ἠπειρο.
Βουνά Ἀραράτ προαιώνια, ὅπου
στοὺς κατακλυσμοὺς τῶν ξένων ἐ-
πιδρομῶν ὅσες ὠδήγησε πρὸς νότον
τοῦ ἄρτου τὸ κυνήγι και τῆς Μεσο-
γείου τὰ εὐκρατα κλίματα ἐστάθη-
καν πάντα ἢ κιβωτὸς τῶν ἐθνικῶν
παραδόσεων και διασώθηκαν ἄμω-
μα τῆς ράτσας τὰ υγιέστερα στοι-
χεῖα.

Σ' αὐτὰ τὰ ψηλῶματα - ἀητοφω-
ληές, σ' αὐτὰ τὰ ὄροπέδια μαζὺ μὲ
τὰ νέα δαμάλια, πρὸ χοροπηδοῦν
τὴν ἀνοιξη ἔμειναν ἀνέγγιχτα τὰ
στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς προζύμης
ὑστερα ἀπὸ κάθε ἐχθρική πλημμυ-
ρίδα.

«Εὐλογημένα βουνά, πολλές ψυ-
χές θὰ γλυτώσετε» εἶναι μιὰ ἀπὸ
τὶς προφητεῖες τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ.
Και δὲν γλυτώσαν μόνο ψυχές μὰ
αὐτὴ τὴν ἴδια ἐθνική ψυχὴ ἀπὸ τὴν
κλεφτουργιὰ τοῦ 21 μέχρι τὴν τε-
λευταία Ἐθνική Ἀντίσταση.

Και νὰ μπροστά μας, ἡ βουνοσει-
ρὰ τοῦ Κασιδιάρη και στὸ βάθος ἡ
Μουργκάννα μὲ τὸν ὄγκο τῆς πού ἡ
ράχη τῆς ἀκουμπάει στὰ σύννεφα.
Δεξιὰ μας ἡ Ζίτσα κι' ἀριστερά μας
τὰ Κουρεντοχώρια πολυτραγουδι-
σμένα στὸ «Τσάιλ Ἀρολδ» ἀπὸ τὸν
Βύρωνα και ἡ Καραμπεριά κι' ὁ Κα-
λαμᾶς μὲ τὶς ἀμέτρητες στροφές
και τὰ πράσινα μουγγὰ ρεῖθρα του
κινάει γιὰ τὸ μεγάλο τὸ ἀτέλειωτο
ταξίδι του στὸ Δέλτα, ἀνάμεσα
Σαγιάδας και Ἠγουμενίτσας. Γῆ
Θεσπρωτική μὲ τὴν εὐλογία τῆς ἐ-

ληᾶς και τὴ λευκὴ φουστανέλλα
σου, πὸ στροβιλίζει μὲ τὶς γραφι-
κὲς φουρλίγκες τῆς στὸν κόσμο τοῦ
ἠρωῖσμοῦ και τῆς παλληκαριᾶς.
Τσάμικο τὸ τραγοῦδι σου και ὁ χο-
ρὸς σου και τὸ ἔνδυμά σου τὸ ἐθني-
κὸ πὸ κάνει και τοὺς κιοτῆδες ἀ-
κόμα παλληκάρια!

Γῆ τῆς Θεσπρωτίας μὲ τὶς ὀμορ-
φες γυναῖκες σου πὸ ἔχουν «λε-
πτὸς πόδας, ἀνάστημα ἑλαφρὸν,
ἦθος χαρίεν και ὀφθαλμοὺς γοητευ-
τικοὺς και μαραίνονται ἐν τῇ δυστυ-
χία ἀνάγκης δὲ τυχούσης κινουσι
και τὸ ἄροτρον, ὡς διαρπαγέντων
τῶν βοῶν ὑπὸ τῶν πασάδων» (βλέ-
πε Περί τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ γυναι-
κῶν» σελ. 229—230, Δώρας Δ. "Ι-
στρία). Σ' αὐτὴ τῇ δυστυχία βρῆκε
ἡ Ἐλένη Μασάλσκη (Δ. Δ. "Ιστρία)
τὸ γένος Μιχ. Γκίκα, τὶς Τσάμισες
νὰ τοὺς παίρνουν μέσα ἀπὸ τὸ στό-
μα τ' ἀκριβὸ ψωμί οἱ Σεϊκάτες κι
οἱ Ντεμάτες και τὰ ταῖρια τους οἱ
Μεντε Ντούτσηδες, πὸ εἶχαν φω-
ληὰ στῆς τυραννίας τὴν ἀκρόπολη,
τὶς Φιλιάτες.

Ντεμάτες - Σεϊκάτες και τὰ ταῖρια τους

Οἱ Σουνίτες Τουρκαλθανοὶ τῆς
Τσαμουργιάς, πὸ ἀναφέραμε ἦταν
ἀπὸ τοὺς ἀγριωτέρους. "Απιστοὶ
και μπαμπέσηδες.

"Ενα λαϊκὸ τραγοῦδι, νομίζω ἀ-
νέκδοτο, δίνει τὸ περιστατικὸ τοῦ
φόνου τοῦ Μέτε Ντοῦτσε τοῦ ἀγᾶ
τῆς Λεφτοκαριᾶς, ζωοκλέφτη, κλε-
πταποδόχου και τυράννου τῶν Χρι-

στιανῶν. Ὁ Χ. Χρηστοθασίλης τὸν ἑλληνοδιώχτη αὐτὸν ἔχει ἤρωα στὸ περίφημο διήγημά του «Τὸ κρανίον ποῦ χρωστοῦσε».

(Βλέπε «Διηγήματα ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς» σελ. 71—91).

Μὲς ἰστὶς εἰκοσιπέντε τοῦ Μάρτη
ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ Μαρκάτι
ἔγινε τὸ ἐντικάτι
κρίτησε τὸ μαλιχέρι
ἀπ' τοῦ Κολοβοῦ τὸ χέρι.

Κολοβὸς μὲ τὰ παιδιὰ του
κι ὁ Χαρίλαος κοντὰ του
σκότωσαν τὸ Μέτε Ντουῦτσε
Σκούζει ὁ Μέτες καὶ φωνάζει
καὶ τὸν ἀδερφό του κράζει.

— Τρέχα, Κάσο, παλληκάρι
τί μου πῆραν τὸ κεφάλι
νὰ τὸ θάλουν στὸ παλοῦκι
νὰ τρομάξουν ὄλοι οἱ Τοῦρκοι.

Σκούζει ὁ Μέτες καὶ φωνάζει
καὶ τὸν ἀδερφό του κράζει.

— Μωρὲ Μέτε παλληκάρι
τῆς Ἀρβανιτιᾶς κεφάλι
πῶ' καμες αὐτὸ τὸ λάθο
κι' ἔπεσες σ' αὐτὸ τὸ λάκκο.

Ὁ Μέτε Ντουῦτσε εἶχε σκοτώσει ἀμούστακο παλληκάρι, τὸν Τσάθο (Σταῦρο) Κολοβὸ ἀπὸ τῆ Σωτήρα. Ὅταν ἀπελευθερώθηκε ἡ Ἑπείρος ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ, μούλωξε μὰ σὰν ἦρθε ἡ πρόσκαιρη Ἰταλικὴ κατοχὴ τῆς Ἑπείρου, μπῆκε καὶ πάλι στὴν ὑπηρεσία τοῦ κατακτητῆ. Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν Ἰταλῶν ἔφυγε καὶ μπῆκε στὴν Ἀλβανία. Ἐ-

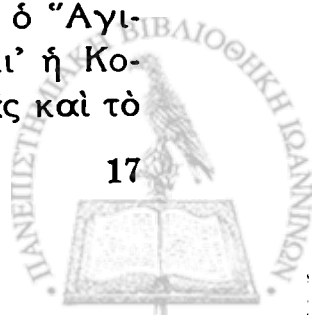
κεῖ ὅμως τὸν βρῆκε στὶς 25 Μαρτίου 1917 τὸ τιμωρὸ καὶ ἐκδικητικὸ χέρι τοῦ Βασίλη Κολοβοῦ κάτω ἀπὸ τὸ Μαρκάτι τοῦ Δελβίνου, ὅπου καὶ ἔγινε τὸ «ἐντικάτι».

Κινηματογραφικὴ παρέλαση μὲ συντροφιά τὸν Καλαμᾶ

Καθὼς κατηγοροῦν τὸ κατάφορο-τομποῦσι, νὰ δεξιὰ μας ἡ περιώνυμη μονὴ τῆς Παλιουρῆς μὲ τὰ πολυθόρυβα καὶ κοσμοβριθῆ πανηγύρια τοῦ παρελθόντος της, ὅπου σ' αὐτὰ παίρναν μέρος καὶ Γιαννιώτες πανηγυριστὲς καὶ πιὸ κάτω τὸ Σουλόπουλο καὶ τὸ Χάνι Τσίκα ἐνῶ ἡ ὀργιαστικὴ βλάστηση ἀπὸ ντουσκομᾶς μεθᾶ καὶ μᾶς συναρπάζει. Ἡ Βουτσαρᾶ καὶ τὸ Γκρίμποβο κι ὁ ἀχὸς ἀπὸ τὰ πολυστέναχτα στενὰ καὶ τὰ ὑψώματα ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ μας στὴν τιτανομαχία τοῦ 1940.

Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τοπιῶν καὶ ἡ παρέλαση τῶν χωριῶν δεξιὰ κι ἀριστερά, τὸ Πολύδωρο, ἡ ἀχώριστη συντροφιά τοῦ Καλαμᾶ, ποῦ ἐξαφανίζεται καὶ πάλι θρίσκειται μπροστὰ μας, τὸ ἀνεβοκατέβασμα τῶν βουνῶν καὶ τῆς θέας ὁ ἴλιγγος καὶ στὸ βάθος, μέσα στὸ χοῦνι, ἀνάμεσα στοὺς βράχους, ποῦ προκαλοῦν δέος, ἡ Βροσύνα, στὸ ἀχανὲς τῶν τартάρων στεφανωμένη σήμερα μὲ ἕνα τουλοῦπι ἄσπρων νεφῶν, χώρα γιγάντων καὶ δρακόντων σὲ μιὰ ἀποθέωση ἀγριότητος.

Κι' ἀκολουθεῖ τὸ Πολύδροσο κι ἡ Πλακωτὴ, ἡ Πετροβίτσα κι' ὁ Ἅγιος Ἀρτέμιος, ἡ Νεράϊδα κι' ἡ Κορύτιανη καὶ πάλι ὁ Καλαμᾶς καὶ τὸ

Δράμεσι καὶ ἡ Ρίζανη, ὁ νεοπαγῆς τῶν Βορειοηπειρωτῶν συνοικισμὸς καὶ ἡ ξαναβαφτισμένη σὲ Παραπόταμο Βάρφανη. Ποῦ ἦταν τόσα χρόνια καὶ ποιὸς τάξερε; Χαμένα μέσα στὰ λόγγα, βγῆκαν, λουσμένες νεράιδες, στὸ μεϊντάνι ἐξ αἰτίας τοῦ καινούργιου δρόμου καὶ κάνουνε σεργιάνι τῆ λιτανεία τοῦ διεθνοῦς τουρισμοῦ, ποῦ μπαίνει ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσα μέσα στὴν Ἡπειρο.

Στὴ διασταύρωση ἀκολουθώντας τὸν κλάδο τοῦ δρόμου γιὰ Ἡγουμενίτσα καὶ ὄχι γιὰ Φιλιάτες ἀρχίζει ἡ κατρακύλα τοῦ λεωφορείου πρὸς τὶς ἀκτὲς διασχίζοντας ἕνα τοπίο ἀντίγραφο τῆς Ὀλυμπίας μὲ τοὺς κυματισμοὺς τῶν γηλόφων, μὲ τὸ ξάφνιασμα τῆς ἡρεμῆς ὀλυμπιακῆς βλαστήσεως, ὅπου κυριαρχικὸς τόνος εἶναι τῆς ἐληῆς καὶ νὰ τὸ Μαυρούδι καὶ ἡ προσφυγικὴ Σελεύκεια καὶ μπροστὰ μας ὁ ἄλλοτε ὄρμος ψαράδων, ἡ ὠραία, ἀναγεννημένη Ἡγουμενίτσα, τὸ τέρμα τῆς πορείας μετὰ 2.00' ὤρες διαδρομῆ μαγείας, καὶ ἡ γαλανὴ τοῦ Ἴονίου θάλασσα, ἀφετηρία νέας Ἐγνατίας ὁδοῦ, βορειοδυτικὴ τῆς Ἑλλάδος πύλη, παράθυρο ἀπ' ὅπου φέρνει ἀρμύρα ὁ μπάτης στὰ κακοτράχαλα βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ἐλπίδα τῆς τουριστικῆς τῆς ἀναγεννήσεως.

∴

16 Αὐγούστου 1962 Φιλιάτες. — Καθισμένος στὴ βεράντα ἀγαπητοῦ φίλου καὶ ξαναγοῦ μου τοῦ κ. Ἀντώνη Κατσαροῦ, ποῦ ἔχει ἀναμορφώσει τὴν παλιὰ τουρκόπολη καὶ

συναδέλφωσε τὸ λαὸ μὲ τὸ Στρατὸς ἐκτέλεση ἔργων προόδου — αἰώνια προίκα τῶν Φιλιατῶν — ἔχω μπροστὰ μου τὸ Φοινικιώτικο Κάμπο καὶ γύρωθὲ του σὰν βίγλες, τὴ Σίδερη, τὴ Φανερωμένη, τὸ Γηρομέρι καὶ τὸ Φοινίκι. Ἡ ἀπογευματινὴ ρέμβη, ὕστερα ἀπὸ ἕνα κάμα, που μόλις τὸ ἔσπαγε μιὰ ἀδύναμη πνοὴ ἀνέμου ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα καὶ ἔκανε τὴ ρήγανη στὴν κοντινὴ πλαγιά νὰ ριγᾶει ἐλαφρὰ εἶναι κατάλληλη γιὰ ἱστορικὲς ἀναδρομὲς. Ἀναλογίζομαι πὼς εἶμαι στὴν ἀκρόπολη τῆς Τσαμουργιάς.

Τὸ ἀντιστασιακὸ πνεῦμα, ἡ φουστανέλλα, τὸ σάμικο τῆς δεβεντιῆς συνώνυμο σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα

Τὸ ἀντιστασιακὸ πνεῦμα τῆς ἔχει διασωθῆ σ' ἕνα παλιὸ γνωστὸ τραγούδι:

Δέλβινο καὶ Τσαμουργιά
δὲν τὰ δίνουν τὰ παιδιά.
Δὲν τὰ δίνουν τὰ παιδιά
γιὰ νιζάμ στὸ βασιληᾶ!

Καὶ ἡ παληκαριὰ στέκει συντροφευμένη μὲ τὸ ἔνδυμά της, τὴ φουστανέλλα, τὸ πεσλί, τὸ τζαμαντάνι, τὸ φαρδομάνικο πουκάμισο, τὴ φορεσιά, ποῦ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα εἶναι γνωστὴ μὲ τ' ὄνομα Τσάμικα. Σ' αὐτὸ τὸ διαμέρισμα φορέθηκε καὶ

ἐπεκράτησε ἀπὸ τῆ Χειμάρρα μέχρι τὸ Φανάρι ἀπὸ "Ἑλληνες κι' Ἀρβανίτες σὰν κοινὸ τῆς κοινῆς, πρὸ τοῦ ἐξισλαμισμού τους, ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς ἔνδυμα. Ἀπ' ἐδῶ τὰ Τσάμικα διαδόθηκαν καὶ στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα, ὅμως ἱστορικοὶ ἀντίλαλοι δὲν παύουν νὰ θυμίζουν τὴν ἀρχικὴ προέλευση.

Σὲ ἡπειρωτικοὺς ἐπικοισμοὺς τῆς νότιας Ἑλλάδος, δὲν εἶναι μόνον οἱ τοπωνυμίες, δὲν εἶναι μόνον τὰ πατρογονικὰ παρανόμια, ἢ ἡπειρωτικὲς διάλεκτοι καὶ τὰ ἔθιμα, μὰ καὶ τὰ τσάμικα ἢ κιάμικα — ὅπου ὁ ἡπειρωτικὸς τσιτακισμὸς δύσκολα συνηθίζεται — πὺ διαλαλοῦν τὴ μακρυνὴ ἐστία.

"Ἐνα τραγούδι, πὺ τραγουδιόταν στὴν Ἡλεία ἀναφέρεται στὰ Λαλόπουλα.

Κίνησαν τὰ Λαλόπουλα,
τὰ καπετανόπουλα
καὶ πᾶν στὸ πέρα μαχαλᾶ
πὺ ν' τὰ κορίτσια μοναχᾶ
Τὴ στράτα πὺ πηγαίνανε,
τὴ σκάλα π' ἀνεβαίνανε
Ἐκεῖ τὰ πιάνει μιὰ βροχὴ
μιὰ σιγαλὴ μιὰ ταπεινὴ
κι' ἐβράχηκαν τὰ κιάμικα
καὶ τὰ ψηλὰ πουκάμισα.
Μαζῶτε κιούπαις (τσιούπαις)
χάχαλα
νὰ πυρωθοῦν τὰ κιάμικα.

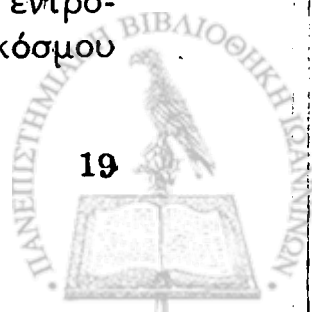
Σημειώνομε τὴν ἡπειρωτικὴ μορφολογία τῶν ὠραίων δημοτικῶν στίχων, τοὺς γενιτσάρους τοῦ Λά-

λα πὺ πρέπει νὰ ἔχουν ἡπειρωτικὴ προέλευση ἀφοῦ φοροῦν τσάμικα, ἐξισλαμισμένοι στῶν παληῶν καιρῶν τὴ θολούρα καὶ αὐτὰ τὰ τσάμικα, δηλ. τὸ ἐθνικὸ τους ἔνδυμα πὺ κολοῦσε στὸ πετσί τῶν παληῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν ἀποβάλλονταν, ὅπως δὲν ἀποβάλλονταν ἢ γλῶσσα, τὰ ἦθη τὰ ἔθιμα.

"Ἄς μᾶς συγχωρηθεῖ νὰ συνεχίσωμε τὴν παρέκβαση μὲ ἕνα ἄλλο παλιὸ τραγούδι⁽²⁾ πὺ τραγουδιέται στὴν περιοχὴ τῶν Καλαθρῦτων, ὅπου οἱ ἡπειρωτικὲς ἐποικίσεις ἔλαμπαν σὰν ἀστερισμοὶ καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα στὰ Σουδενὰ τῶν ἠρωϊκῶν Πετμεζάδων:

Οἱ κάμποι θρέφουν ἄλογα καὶ τὰ
βουνὰ λεβέντες
κι ὁ δόλιος ὁ ξερόκαμπος ταῖς
Κλουκινιωτοπούλες⁽³⁾
ὅπου φοροῦν γραφτὰ⁽⁴⁾ βρακιὰ
καὶ κόκκινα τσεμπέρια
καὶ πᾶν γιὰ ξύλα στὸ Χελμὸ καὶ
παίζουν ταῖς ἀμάντζαις.

Μὰ πῆγα καὶ ρογιάστηκα σ' ἕνα
παπᾶ κοπέλι
νὰ τοῦ φυλάξω πρόβατα, νὰ τοῦ
φυλάξω γίδια
καὶ ρόγα δὲν τοῦ γύρεψα μὰ οὐδὲ
τὴ δούλεψι μου
παρὰ τὴ θυγατέρα του γυναῖκα
νὰ τὴν πάρω.
Καὶ κεῖνος δὲν τὴν ἔδωκε ὁ πα-
ληοτραγογένης
μ' ἐπῆρε τὸ παράπονο κι ἡ ἐντρο-
πὴ τοῦ κόσμου

μὰ ἐδιάθκα καὶ τὰ στένεψα σ' ἕνα
στενὸ μπογάζι
περνᾶνε οἱ Κλουκιουνιώτισσες κι
οἱ Κλουκιουνιωτοπούλες.

Περνάει κι ἡ κιούπα (τσιούπα)
τοῦ παπαῦ μὲ δυὸ ἄλλες μαυρομά-
τες
κι ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἔλεγε, κι ἡ μιὰ
τὴν ἄλλη λέει:
Πῶς τὰ περνᾶς, Ἀγγελικὴ, μὲ τὰ
πεθερικά σου;
Μὴ σὲ μαλλώνει ἡ πεθερὰ κι ἡ
σκύλα ἡ ἀνδραδέρφη;

Τὸν ἄντρα, πού μοῦ δῶσανε κου-
φὸς καὶ κασιδιάρης.
Ἔλα νὰ τοὺς ἀφήσωμε τοὺς πα-
λημοασκαράδες,
νὰ πάρωμε ἀπ' τὰ Σουδενὰ πού
ἔναι λεβεντοχώρι,
ὅπου φοροῦν τὰ κιάμικα καὶ τὰ
πλεχτὰ τσαρούχια.

Τσάμικα λοιπὸν φορούσανε καὶ
στὸ ἡπειρωτικὸ λεβεντοχώρι τῶν
Σουδενῶν τῶν Καλαβρύτων, οἱ πε-
ριζήτητοι Ἠπειρωτογενεῖς γαμπροὶ
ὅπως καὶ σὲ πολλὰ ἡπειρωτικὰ λε-
βεντοχώρια τῆς Πελοποννήσου, πού
ὄταν γίνεῖ ἡ ἀπογραφή τῶν ἡπειρω-
τικῶν δυνάμεων, ὄλων τῶν ἀντιστα-
σιακῶν ἀνυπότακτων στοιχείων, πού
δὲν ὑπέφεραν τοῦ κατακτητῆ τὸν
ζυγὸ, παρὰ σκορπίσαν, ὅπου θουνὸ
καὶ ράχη, πρὶν τὴν ἐπανάσταση,
στοὺς διαφόρους κατατρεγμούς, τό-
τε θ' ἀποδειχθεῖ πῶς ἡ Ἠπειρος ἔ-

δωκε πλούσια τὴν προσφορά τῆς σὲ
σφαχτάρια στὸ τραπέζι τῆς Ἑλλη-
νικῆς Ἐπαναστάσεως.

Καὶ τέλος γιὰ νὰ ὀπλίσωμε πε-
ρισσότερο τοὺς ἰσχυρισμούς μας ὅ-
τι θεωροῦμε τὴ φουστανέλλα σὰν
ἐντοπισμένο^(*) ἡπειρωτικὸ ἔνδυμα
(Τσαμουργιὰ καὶ κατὰ συνεκδοχὴ
ὄλη ἡ Ἠπειρος) εἶχαμε τὴν περιέρ-
γεια νὰ ρωτήσωμε τοὺς Τσάμηδες
καὶ Τσαμογέννητους τοῦ τηλεφω-
κοῦ καταλόγου. Ὀγδόντα στὰ ἑκα-
τὸ μᾶς ἀποκρίθηκαν ὅτι ζῆ στίς οἰ-
κογενειακὰς τοὺς παραδόσεις ἡ ἀ-
νάμνηση φουστανελλοφόρων προγό-
νων μὲ καταγωγή τὴν Ἠπειρο, πού
στροβιλίζονται στὸν κόσμον τοῦ ὀ-
νειροῦ μὲ τὴ φουστανέλλα τοὺς καὶ
τραγουδοῦν τὸ τσάμικο τραγούδι
καὶ χορεύουν τὸν ἀγαπημένον γιὰ
ὄλους τοὺς Ἕλληνες τσάμικο χορὸ.

Ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἄν-
δρος, τὰ ὄρεινά τῆς Τριπολιτσᾶς
καὶ τῆς Γορτυνίας, ἡ Ναύπακτος τῆς
Ρούμελης ἔχουν τοὺς Τσάμηδες τοὺς
καὶ τὰ τσάμικά τους.

A. X. M.

Σημείωση :

1. Βλ. Πανδώρα τόμ. ΙΓ' 1862 σ. 341.
2. Βλ. Πανδώρα τόμ. ΙΓ' 1862 σ. 301.
3. Κλουκίνα: χωρὶς τῶν Καλαβρύτων.
4. Γραφτά: ζωγραφισμένα, κεντημένα.
5. Βλ. Ἄλ. Χ. Μαρμπούλου «Ἠπει-
ρος» τόμ. Α' σ. 60—62.

ΘΡΥΨΑΛΑ ΠΑΤΡΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τοῦ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ,

τὸ Κρητικὸ Ζήτημα

Οἱ ἐθνικὰς κρίσεις τῆς Ἑλλάδος εἶχαν καὶ στήν Ἡπειρὸν τοὺς ἀντικτύπους. Καὶ ὡς μποροῦσε νὰ γίνῃ ἀλλοιῶς, ὅταν ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἄκουε τὴν καρδιά του νὰ πάλῃ καὶ νὰ σκιρτᾷ σὲ ἄθε ἐθνικὸ σκίρτημα καὶ νὰ μουδιάζει καὶ νὰ βουδαινέται, ὅταν ἡ τύχη τῶν ὅπλων στρέφονταν ἐναντίον του;

Στὰ 1854 ἀναταραχὴ. Στὰ 1866 πυρετός. Συλλαλητήριον (μεϊντίγιν) κατὰ τῆς Κρήτης. Ἀπὸ εἶχε μαζευτεῖ στὸ Ἀργυρόκαστρο. Μέσα στὸ λαὸ καὶ μερικοὶ Χριστιανοί. Μπρὸς καθὺ καὶ πίσω ρέμα. Ὁρῶνταν οἱ διαδηλωτὲς γιὰ τὸ Γκιρίτι (Κρήνη). Ἕνας ρήτορας Τούρκος ἀπὸ ἕνα μπαλόνι ἔβγαζε ἀφροῦς. Προέτρεπε τὰ πλήθη νὰ λάβουν μέρος στὸν Κρητικὸ ἀγῶνα.

— Θὰ πᾶμε στὸ Γκιρίτι, νὰ βοηθήσωμε τοὺς ἀδελφούς μας; πὺ σκοτώνουν οἱ Γιουρτανίδες (Ἑλληνας).

Κι ἕνας ρωμηὸς μέσα στὸ πλῆθος: μόλις κουόμενος.

— Πῶς θὰ πᾶμε ἀφοῦ εἶναι νησί;
Ἔγινε ἀντιληπτὸ τὸ εἰρωνικὸ νόημα τῆς ἐρωτήσεώς του ἀπὸ τὰ ἑξῆλλα Μουσταλιμανικὰ πλήθη:

— Ὁ κιαφίρη (ἄπιστε), ὦ χαϊνή (ἀγάπτε) ντοβλέτιτ (τοῦ κράτους) ὦ ντοβούζ (γουροῦν). Πίς μιλιέτ (ἔρωμερὸς λόγος).

Μόλις κατώρθωσε νὰ γλυτώσει!

Ἡ μαχαίρα τοῦ Ἀρβανίτη καὶ τὸ φερμάνι τοῦ Πατισάχ

Ὁ Κοσμᾶς Θεσπρωτὸς διασώζει ἕνα χαρακτηριστικὸ ἐπεισόδιον στήν Γεωγραφίαν Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας.

«Εἰς τὰ 1828 ἐστάλη ὡς Μητροπολίτης Κορυτζᾶς - Πωγωνιανῆς ὁ κὺρ Βησσαρίων. Οὗτος ἤρθε προκατοχικᾶ (τῶν προκατόχων) χρέη εἰς Ἀλβανούς χρεωστούμενα, ἐφωδιάσθη μὲ ὑψηλὸν φερμάνι διὰ τὴν ἀποφύγη τῆν σκληρότητα τῶν δανειστών. Μίαν ἡμέραν λοιπὸν τοῦ ἐπαρρησιάζθη ἕνας Ἀλβανὸς δανειστής ζητῶν τὸν τόκον τῆς ὁμολογίας του, ἢ πανιερότης του ἀφ' οὗ τοῦ ἀντέτεινε λόγους ἀρκετῆν ὥραν, τέλος κατέφυγεν εἰς τὸ ὑψηλὸν φερμάνι, τὸ ὁποῖον ὁ Ἀλβανὸς τούρκος μὲ τὴν φυσικὴν του τόλμην καὶ ἀδιαφορίαν ἐζήτησε νὰ τὸ ἰδῇ, καὶ ἀφοῦ τὸ ἀπλῶσεν εἰς τὰ γόνατά του, ἔπειτα ἔβγαλε τὴν μάχαιράν του καὶ τὴν ἐμέτρησε μὲ τὸ φερμάνι λέγοντας:

— Μωρὲ Δεσπότη, πῶ σὺ γλέπεις τὸ μαχαίρα μου πόσο εἶναι μεγάλον, ἕνα παλάμπα (μία πιθαμὴ) ἀπὸ τὸ φερμάνον τὸ δικό σου! Πῶ νὰ μὲ δίνης τὰ γράσια!» καὶ ἐτελείωσε μὲ μίαν ὕβριν καὶ διὰ τὸ φερμάνι καὶ διὰ τὸν ἐκδόντα τοῦτο. «Καὶ ἔτσι ἔπειτα ἡ Πανιερότης του διαζόμενος καὶ δυναστευόμενος τὰ πλήρωσεν» (Βλέπ. Ἡ κατὰ Κοσμᾶν τὸν Θεσπρωτὸν Γεωγρα-

φία Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου - Ἀθαν. Παπαχαρίση - Ἀνάτυπον Βορ. Ἡπείρου σελίς 11).

Στὰ 1856 τὸ Χάτι Χουμαγιούν (᾿Υψιστον Διάταγμα) καθιέρωσε τὴν ἰσότητά τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἄλλων ὑπηκόων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἰσότης τῶν ὑπηκόων στὴν οὐσία ἀφαιροῦσε τὰ προνόμια τῶν Πατριαρχῶν καὶ Ἐπισκόπων. Ἔτσι ζητήματα ὑπαγόμενα στὴ δικαιοδοσία τῶν ἐπισκόπων καὶ συνδεδεμένα μὲ τὴν ἐκκλησία μεταφέρονταν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικαίου δηλ. τοῦ Κατῆ.

Οἱ καμπάνες δὲ χτυποῦν

—Ὁ Κοσμάς Εὐμορφόπουλος ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως δυνατὸς καὶ καπετάνιος στὴν καρδιά.

Οἱ ἐκκλησίες στὸ Ἀργυρόκαστρο, πόλη ἀνάμικτη μὲ Τουρκαλβανούς καὶ Χριστιανούς, χαμηλές, ἀρχίζαν 2 μ. κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, τὸ ὕψος τους δὲν μπορούσε νὰ φθάσῃ τὰ τριγυρινὰ σπίτια. Ποῦ ν' ἀφήσουν οἱ Τούρκοι ν' ἀνέβῃ ψηλότερα ἐκκλησιά! Γιὰ νὰ κατέβαινες στὸν Ταξιάρχη τοῦ Ἀργυροκάστρου ἔπρεπε νὰ μετρήσῃς δέκα τρία σκαλιὰ, ἀπὸ 0,20 πόντους τὸ καθένα = 2.60 μέτρα κάτω ἀπὸ τὴ γῆ! Γιὰ καμπάνα οὔτε λόγος. Σήμεντρα μόνον μέχρι τὸ 1908, στὴν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων καὶ τὸ Σύνταγμα. Τότε ἐπιτραπήκαν καὶ οἱ καμπάνες, ποὺ διαλάλησαν κατὰ κάποιον τρόπον μιά σχετικὴ ἐλευθερία.

Ὁ Κοσμάς λοιπὸν, στὴν ἐποχὴ τοῦ φόβου κατάφερε μὲ ἐνέργειές του καὶ ἔφερε μιά καμπάνα παρὰ τίς ἀντιρρήσεις τῶν ἐπιτρόπων.

Οἱ τελευταῖοι θορυβήθησαν.

—Ἐγὼ τὴν κρεμῶ, ἐγὼ τὴν χτυπῶ!

Τί ἔχετε σεις; Θὰ ρθοῦν οἱ Τούρκοι; Ἐγὼ θὰ θγῶ μπροστά!

—Ὅχι! Οἱ ἐπίτροποι. Τὴν πῆρε καὶ τὴν ἔστειλε στὴ Δρόπολη, στὰ ἑλληνικὰ χωριά.

Ἡ δέσπον τῶν παπάδων ἰσχυρότερη ἀπὸ τοῦ Δεσπότη

Ὁ Γρηγόριος, ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως, δὲν ἦταν πολὺ ἐγγράμματος, μὰ πρᾶος καὶ δίκαιος. Ἐλαστικὸς στοὺς φόρους. Οἱ φόροι τῆς Μητροπόλεως ρίχνονταν κατὰ στεφάνια. Ὁ Γρηγόριος ἔπαιρνε 2 λίρες στὰ στεφάνια τοῦ ἐμπορίου. Τίποτε, δταν ὁ γαιμπρὸς ἦταν φτωχός. Τελετουργοῦσε μόνον στὴν ἐκκλησία. Ὅταν τὸν ζητοῦσαν στὰ σπίτια, ἀπαντοῦσε ὅτι δὲν κάνει θέατρο καὶ ὅτι μόνον στὴν ἐκκλησία λειτουργεῖ.

Κάποτε ὁ Γρηγόριος εἶχε πάει στὴ Δρόπιανη γιὰ ἐπιθεώρηση τῶν Σχολείων. Ἐτύχε νὰ πεθάνῃ ἓνας Δροβιανίτης. Ὁ υἱὸς τοῦ νεκροῦ προσέφυγε στὸν Γρηγόριο, ποὺ παρεπιδημοῦσε ἐκεῖ καὶ ἐζήτησε νὰ τελεσθῇ τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία τοῦ πατέρα του. Καταποτισμένους γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι τῆς οἰκογενείας τοῦ νεκροῦ ὁ Γρηγόριος σὲ σχετικὴ ἐρώτησι τοῦ ζήτησε πέντε λίρες γιὰ ἀμολογί. Δυσανασχέτησε ὁ νέος.

—Ἄν θέλῃς κουδούνια, τοῦ ἀπαντάει ὁ Δεσπότης, θὰ τὰ πληρώσῃς, εἰδειμὴ πᾶρε πέντε παπάδες ἀπὸ ἓνα μετζήτι: τὸ καθέναν εἶναι: πέντε μετζήτια. Καὶ ἡ δέσπη τους εἶναι: καὶ ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ δέσπη μου, διότι αὐτοὶ εἶναι παντρεμένοι καὶ ἔχουν καὶ παιδιὰ.

Αὐτὴ ἡ παρρησία τὸν ἔφερε σὲ ἀντίθεσιν μὲ πολλοὺς καὶ τελικὰ καὶ μὲ τὸ Πατρια

χειο, πού προκάλεσε τήν καθαίρεσή του. Ὁ Γρηγόριος ὁμοῦς ἦταν ἰσχυρογνώμων καί δέν ἐννοοῦσε νά τὸ κουνήσῃ ἀπὸ τῆ Μητρόπολη. Ἐπὶ πλέον εἶχε στενὸ φίλον τὸν μουτεσαρίφη. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Πατριάρχείου ἐρχόνταν καὶ πηγαῖναν μὲ γράμματα καὶ ἡ κατάστασις ὀξύνονταν.

— Ἄγιε, τοῦ εἶπε ὁ μουτεσαρίφης, δέν μπορῶ ἄλλο γιατί κινδυνεύω ἐγώ!

Τὸν κατέβασαν διὰ τῆς βίας ἐπάνω στὴ θελέντζα ἀπὸ τῆ Μητρόπολη.

Ραγιάδων βάσανα

Ὁ ἁγῶς ἔχει πάρει ἓνα καούρη (χριστιανὸ) χουσμειάρη (ὑπηρέτη), πού τοῦ κουδάλει μὲ τὸ γομάρι τὴν κοπριά.

Ἄφου τελειώσῃ ὁ καούρης τὴ δουλειά, πηγαίνει νά πληρωθεῖ.

— Ὁ Ἄγῶς: Μὲ τί μοῦ πότισες τὸ γομάρι, μὲ κρῦο γιὰ μὲ ζεστὸ νερό;

— Μὲ κρῦο!

— Νά χαθῆς παληοκαούρη θά μοῦ κρυώσῃ τὸ ζῶο.

— Ὁχι: ἁγῶ μου, μὲ ζεστό!

— Ἄσι:χ... παληοκαούρη, μούκαφες τὸ ζωντανό!

Μὲ τὸν ψεύτικο θυμὸ τοῦ ὁ ἁγῶς κερδίζει τὴ δουλειὰ τοῦ ραγιά του.

ζέφει: αὐτὸς τὸ γομάρι στὸ μαγκανοπήγαδο, τοῦ ἔχει κλείσει τὰ μάτια μ' ἓνα μαῦρο πανί καὶ ἐκεῖνο γυρίζει, ἐνῶ τὸ κουδούνι κρεμασμένο στὸ λαιμό του κουδουνίζει ρυθμικά.

Τὸ νερὸ θγαίνει ἀπὸ τὸ πηγάδι, πέφτει: στὴ χαβούζα καὶ ἀπὸ κεῖ στὴν ἀμπολή, ὅπου ἔχουν θεριέφει μέσα στὶς βραγιές τῆς παχειᾶς γῆς τροφαντὲς κολοκυθιές καὶ ντοματιές.

— Βρὲ καούρη, γιατί ἔχεις δέσει τὰ μάτια στὸ γομάρι;

— Ἄγῶ μου, πολλὰ τὰ ἔτη σου. Ἄντας τὸν ζεύω τοῦ δένω τὰ μάτια, τοῦ δίνω δυὸ - τρεῖς βιτσιές, ἐκεῖνο νομίζει, πὼς εἶμαι πίσωθὲ του, τρέχει καὶ ὄλο τρέχει. Ἔτσι κἀνω καὶ καμμιά δουλειά. Ἄντας κουρασθεῖ καὶ σταματῆσει γιὰ νά ξεποστᾶσει δέν ἀκούω τὸ κουδούνι, ματασηκῶνομα: καὶ τοῦ δίνω δυὸ - τρεῖς βιτσιές.

Ἡ πειστικὴ αὐτὴ ἐξήγησι φαίνεται: νά μὴ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἁγῶ, γιατί πάλι ξαναρώτησε.

— Καὶ ἄν, βρὲ καούρη, τὸ γομάρι σταματῆσει ἀλλὰ κουνάει τὸ κεφάλι του, δὲ θά βαράει τὸ κουδούνι του;

— Ἄμ, ἁγῶ μου, ἄν ἦταν τόσο ἐξυπνο τὸ γομάρι, θάταν αὐτὸ ἁγῶς καὶ σὺ θά γύριζες τὸ μαγκάνι!

Τὸ γομάρι ὁ ἁγῶς

— Ὁ ἁγῶς κατεβαίνει ἀπὸ τὴν κούλια τοῦ, ἀφου κρέμασε στὴ σφιτά τὴν κάπα του γιὰ νά δείχνει: πὼς κάπου κοντὰ εἶναι ὁ ἀφέντης καὶ γάχουν τὸ νεῦ τους οἱ ραγιάδες, καὶ πάει στὸ τσιφλίκι: νά σε βρῶν ἰ σ ε ι.

Βρίσκει ἐκεῖ, στὸ μπροστάνι, τὸν τσιφτοση (κολλήργο γεωργὸ του) νά ποτίζει. Ἔχει

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ οἱ κύριοι Ἄναγνώσται νά μᾶς γνωστοποιοῦν τὴ νέα τους διεύθυνση.

Ψυχές άνταρτικές - άδούλωτες

ΤΟΥ ΒΗΣΣΑΝΙΩΤΗ

Τήν άνοιξη του 41 οί χιτλερικοί, πισώπλατα μάς χτυποῦν στή Μακεδονία, γιά νά φέρουν σέ πέρας, δ,τι δέ μπόρεσαν οί φασίστες του Μουσολίνι στήν Άλβανία.

Ό ήρωϊκός στρατός μας, γιά νά άποφύγει κυκλωτική ύπερφαλάγγιση, άναγκάζεται νά έγκαταλείψει τά έλληνικά χώματα τής Β. Ήπειρου, πού μέ αίμα παλληκαριών τά ξαναλευθέρωσε και τά ξανάχασε. Οί πολεμιστές μας διαλύονται και γυρίζουν στά σπίτια τους.

Γεμίζουν τά χωριά άπό κόσμο. Καραμπινερίες στά κεφαλοχώρια και Χωροφυλακή δική μας στήν ύπαιθρο, μέ έκδηλο τó χαρακτηριστικό τής πίκρας και τής ήττας στήν έμφάνισή της. Μιά φαινομενική θουθαμάρα έθνικής ύποταγής, μία σιωπηλή φρονιμάδα κυριαρχεί στόν κόσμο τής έπαρχίας και τών πόλεων. Κι οί ψυχές, θουθó ήφαιστειο σ' όλη τή χώρα, μέσα στό όποιο θά κυφορηθεϊ άργότερα ή έθνική αντίσταση.

Στά χωριά, άντρες, γυναίκες, γέροι και παιδιά, στρέφονται τώρα πρós τó εύλογημένο χώμα τó προγονικό, πρós τή γή τήν τροφοδóτρα .

Τά χωράφια ξελιθαρίζονται. Τά

πεζούλια ξαναχτίζονται πρόχειρα μέ ξερολιθιά, γιά νά συγκρατοῦν τó χώμα στίς πλαγιές. Και τά παλληκάρια πού πολεμοῦσαν ήρωϊκά στήν Άλβανία, πιάνουν τώρα τ' άλλέτρι και τó τσαπί κι όργώνουν βαθιά τή γή. Ό σπόρος παραχώνεται και τά γυνιά λαμποκοποῦν!...

Στά Γιάννενα ή Άγρωτική Τράπεζα, μέ τó Δεσπότη επί κεφαλής και τών Ίταλών τήν «ύψηλή» και άυστηρή καθοδήγηση και παρακολούθηση, μοιράζουν σπόρο στά χωριά. Και τó καλοκαίρι του 42, συνέβη νά δώσουν σπόρο σέ πολλά χωριά του Πωγωνίου και ν' άποκλείσουν τó κεφαλοχώρι, τή Βήσσανη.

Τó «χαμπέρι» φτάνει μιá Κυριακή στό χωριό. Τó τί έγινε στόν πλάτανο, δέ μολογιέται! Κοσμοπλημύρα. Όλοι διαμαρτύρονταν έντονα, χειρονομοῦσαν, «τσιρίζαν»...

Έκείνη τήν ώρα, στή βιβλιοθήκη του «Άρρεναγωγείου», διάβαζε μόνος του ό Βησσανιώτης εκπαιδευτικός, Θωμάς Κ. Δέρβος. Άκούει τήν άγανάκτηση τών χωριανών και βγαίνει στό προαύλιο τής Έκκλησίας. Στό χοροστάσι χαλασμός κόσμου.

— Τί συμβαίνει; ρωτάει τή μαλεφρόσω, πού περνοῦσε στή χαγιατά.

— Δέν άκοῦς, γιόκα μου, τó «τζια-

βαλιό;» Δέν ἀκούς τή φασαρία; Οὔτε σπειρὶ σπόρο σὲ μᾶς.

Φωνάζει ὁ δάσκαλος τὸν Πρόεδρο Π. Μπουτζο καὶ δυὸ ἄλλους, νάρθουν στὴ βιβλιοθήκη.

— Μᾶς ζήτησες;

— Ναί' ἐλάτε μέσα.

Ἀμπαρώνει ἀπὸ μέσα τὴν πανύψηλη πόρτα τοῦ Ἀρρεναγωγείου μὲ τὰ βαριά σίδερα καὶ μπαίνουν στὴ βιβλιοθήκη.

— Θέλετε σπόρο; Ἀκοῦστε. Μὲ φωνές στὸ χοροστάσι σπόρος δέν ἔρχεται. Θὰ πᾶτε γράμμα στὸ μπάμπα - Σπῦρο, στὰ Γιάννενα. Θὰ σᾶς τὸ γράψω τώρα. Προσέξτε ὅμως. Εἴμαστε καὶ πάλι ραγιάδες. Ἔχομε στὸ κεφάλι μας δικέφαλο καταχτητή. Τρισχειρότερο ἀπὸ Ρωμαίους καὶ Τούρκους. Θὰ περάσετε στὸ Καλπάκι. Ἀπὸ τὸ πόστο μπλόκο. Εἶναι ἐπικίνδυνο. Ἄν σᾶς πιάσουν τὸ γράμμα οἱ Ἴταλοί, θὰ μᾶς ἐκτελέσουν. Τὸ πῶς θὰ περάσετε καὶ ποῦ θὰ τὸ κρύψετε, δική σας δουλειά. Δέχεστε;

— Δεχόμαστε! ἀπάντησαν τὰ παιδιά μὲ ἐνθουσιασμό.

Ἀνοίγει τότε ὁ δάσκαλος τὸ συρτάρι, παίρνει τὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιο, θάζουν ὅλοι ἐπάνω τὸ χέρι τους καὶ σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα κατανυχτική, πού θυμίζει ὄρκο τῶν Φιλικῶν, ὀρκίζονται μὲ ρίγη συγκινήσεως «νὰ κρατηθεῖ θαθεῖα στὶς ψυχές τὸ μυστικὸ καὶ νὰ δείξουν ψυχραιμία καὶ παλληκαριά».

Τὸ πρωῖ, τὰ χαράματα, τὴν ὥρα πού ἡ αὐγὴ χαράκωνε ρόδινα τὴν κορυφογραμμὴ τοῦ Πάπιγκου, τὰ τρία παιδιά ξεκίνησαν. Ὁ Μπου-

τζος, ὁ Γάτσης κι ὁ Χρηστίδης.

Φθάνουν στὸ Καλπάκι. Γίνεται ὁ ἔλεγχος κι ἡ ἔρευνα. Περνοῦν. Καὶ προχωροῦν ἀνεμπόδιστα πρὸς τὰ Γιάννενα. Φτάνουν στὴ Μητρόπολη.

— Κύριε Θανάση, «τὸ καὶ τό». Ἀνάγκη νὰ δοῦμε τὸ Δεσπότη.

— Ἀποκλείεται. Γράμμα; Ἀδύνατον. Θὰ τὸ δώσω μόνον ἐγὼ στὰ χέρια του. Περάστε τ' ἀπόγιομα.

Φεύγουν τὰ παιδιά, παίρνει τὸ γράμμα ὁ μπάμπα Σπῦρος καὶ διαβάζει:

Σεβασμιώτατε

...Μονάχα τὸ χωριό μας ἐξαίρεσαν ἀπὸ τὸ σπόρο. Ὅλα τὰ χωριά ἐπῆραν. Θέλομε ὅμως κι ἐμεῖς σπόρο. Νὰ τὸν σπείρωμε. Νὰ κρατηθοῦμε στὴ ζωὴ. Ὅχι γιὰ νὰ ἐξασφαλίσωμε μακροζωΐα. Νὰ ζήσωμε θέλομε ὡς τὴν ἡμέρα, πού θὰ χτυπήσει ἐθνικὸς συναγερμός. Ὡς τὴν ἡμέρα πού θ' ἀντηχήσει τὸ ἐθνικὸ ἐγερτήριο.

Καὶ τότε θὰ παρατήσωμε τ' ἀλέτρι, θ' ἀρπάξωμε ξανά τὰ ὄπλα, θὰ χτυπήσωμε τὸν ξένο καταχτητή καὶ θὰ λευτερώσωμε τὴ γλυκειά μας πατρίδα.

Αὐτὸ δέν προστάζει ἡ Ἱστορία μας; Δέν εἶναι αἴτημα ἱστορικὸ; Ἐθνικὴ ἐπιταγή; Τὸ ἀπαιτοῦν οἱ ψυχές τῶν Σουλιωτῶν: Τῆς Τζαβέλαινας καὶ τοῦ Μάρκου. Τῶν Κολοκοτρωναίων, τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Παπαφλέσσα...

Δικά σας λόγια εἶν' αὐτά. Τὰ λέγατε τότε πού πολεμοῦσατε στὴν Αὐτόνομη Ἠπειρο...».

Βούρκωσαν τὰ μάτια τοῦ Δεσπότη. Ἀναστατώθηκε ἡ ψυχὴ του. Χού-

φτώσε τὰ γένια του. Κάρφωσε αὐστηρὰ τὸ βλέμμα του στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο. Στάθηκε σὰν ἀποσβολωμένος. Προβληματίστηκε. Ἀναδέυτηκε ἡ χόβολη τῆς ψυχῆς του. Τὰ σωθικά του πυρώθηκαν. Οἱ μνήμες ζωντάνεψαν. Καὶ μέσα του ξύπνησαν τ' ἀντάρτικα βιώματα τοῦ 1914..

— Θανάση! Ὅταν θάρθουν τὰ παιδιά νὰ μοῦ τὰ φέρεις ἀμέσως μπροστά μου...

Τ' ἀπόγιομα, χτυποῦν τὴν πόρτα τὰ παιδιά μπαίνουν μέσα ἐφ' ἑνὸς ζυγοῦ, προσκυνοῦν, φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ Δεσπότη καὶ στέκονται ἀντίκρουτου, χαμογελαστά, γεμᾶτα θάρρος κι αὐτοπεποίθηση. Τὰ κοιτάζει ὁ σεβασμιώτατος μὲ θαυμασμό, καμαρώνει τῇ λεβεντιὰ τους καὶ λέει:

— Μὲ ἀναστατώστε βρὲ παλιόπαιδα... Καθίστε.

Καὶ σηκώνοντας τὸ τηλέφωνο πρὸς τὴν «Ἀγροτική», προστάζει:

— Ἀκοῦτε; Νὰ στείλετε αὔριο στὴ Βήσσανη δυὸ φορτηγὰ σπόρο...

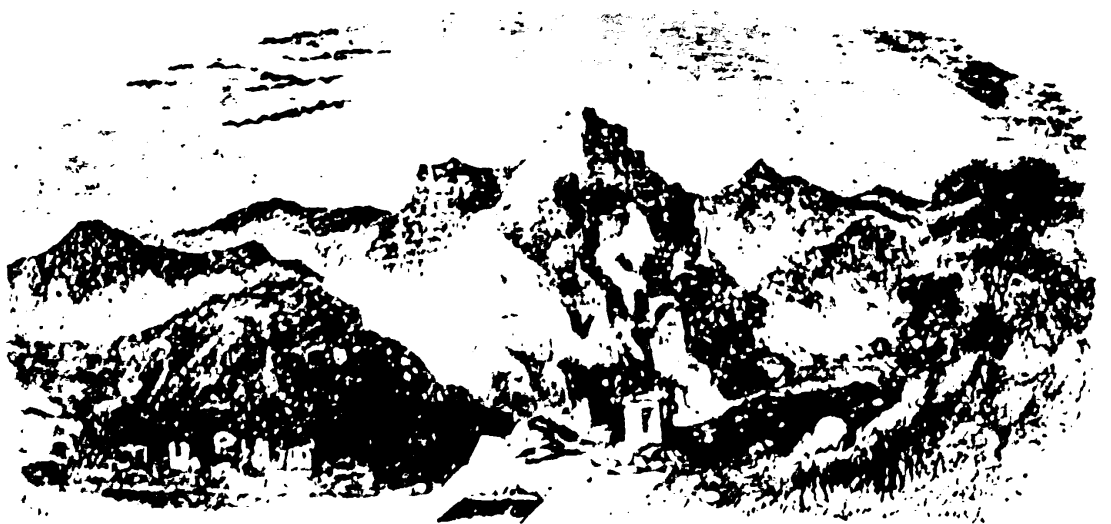
Καὶ γυρίζοντας πρὸς τὰ παιδιά: Ἐλάτε πιὸ κοντά μου. Κλείστε τὴν πόρτα. Θέλω νὰ τὰ ποῦμε. Νὰ μιλήσωμε. Ν' ἀνοίξωμε τὶς καρδιές μας.

Στὸ Γραφεῖο τῆς Μητροπόλεως δημιουργεῖται τώρα μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐθνικῆς οἰκείωσης καὶ σιγουριᾶς. Κι ἐνῶ «Ἀπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά, πικρῆς σκλαβιάς χεροπιαστὸ σκοτάδι» ζώνει τὰ πάντα, τὸ Γραφεῖο παίρνει τώρα ὄψη κρυφοῦ σχολειοῦ. Ἡ ψυχὴ τοῦ ρασοφόρου ἀντάρτη κοχλάζει καὶ ξεσπᾶ. Καὶ «θεριεύει τώρα τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα»...

Εἶπε, εἶπε καὶ τί δὲν εἶπε ὁ καλόγερος μὲ τὸ μαῦρο σκουφο. «Μὴ σκιάζεστε τὰ σκότη»!! Ἔρχεται «τῆς λευτεριᾶς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι!...»

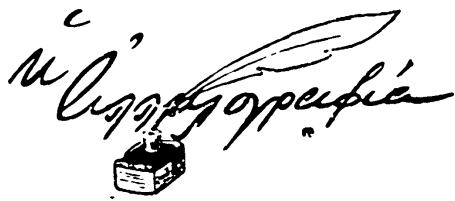
Τὴν ἄλλη μέρα στὸ χοροστάσι τοῦ χωριοῦ ξεφορτώθηκαν ἀπανωτά, τὰ σακκιά μὲ τὸ σπόρο.

ΒΗΣΣΑΝΙΩΤΗΣ

Ἄριθ. 156. — Κάστρο στὸ Κακοσούλι.

Ἡπειρωτικὴ Πνευματικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση

Τὸ κυπαρίσσι στὸ Καμπαναριὸ τοῦ Βούνου Χιμάρας

ΤΟΥ κ. ΛΑΜΠΡΟΥ ΣΠΥΡΟΥ

Ὁ Χιμαριώτης ἰατρός καὶ ἱστορικός Ἐρευνητής κ. Λάμπρος Σπύρου ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιεύσεως τῆς εἰκόνας ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ του Βούνου Χιμάρας στὸ καμπαναριὸ τῆς ὁποίας ἦταν φυτρωμένο κυπαρίσσι ἀναφέρεται στὴ σχετικὴ παράδοση ὅπως τὴν ἄκουσε ἀπὸ τὴ Μητέρα του καὶ τοὺς γερόντους τοῦ χωριοῦ.

«Ὅταν πέρασε ἀπὸ τὸ χωριὸ μας ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς ἀφοῦ ἔκανε τὰ ἐγκαίνια τῆς ὡραίας ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος παρετήρησε πὼς δὲν ὑπῆρχε καμπαναριὸ ἀλλὰ κάτι χωνιά πὺ καλοῦσανε τοὺς πιστοὺς γιὰ τὴν λειτουργία, τότε τοὺς εἶπε ὅτι πιὸ κάτω νὰ κάνετε ἕνα καλὸ σχολεῖο καὶ στὴ πλαγιά αὐτοῦ νὰ σηκώσετε ἕνα καμπαναριὸ γιὰ νὰ προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς στὴν ἐκκλησία καὶ τοὺς μαθητὰς στὸ σχολεῖο.

Ὅταν τὸ κάνετε αὐτὸ σὲ λίγο θὰ φυτρώσῃ στὴ μέση τοῦ καμπαναριοῦ ἕνα κυπαρίσσι πὺ νὰ μὴ τὸ χαλάσετε γιατί ὅσο θὰ μεγαλώνει τόσο τὸ χωριὸ θὰ πολυστεύει καὶ θὰ προσδεύει.

◆ Γράφομε καὶ μᾶς γράφουν

◆ Στέλλομε καὶ μᾶς στέλνουν

Θὰ ἔλθει ὅμως κάποια μέρα πὺ τὸ κυπαρίσσι θὰ ξεραθῆι ἀπὸ τὴν κορυφή, τότε τὸ χωριὸ θὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ξανθοῦς φυλῆς καὶ ἀφορμῆ θὰ γίνῃ ὁ γυιὸς τῆς χήρας πὺ ἔχασε τὸν ἀνδρα τῆς τὴν ἐπομένη μέρα τοῦ γάμου τῆς.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ συνέβησαν ἀκριβῶς ὅπως Σᾶς τὰ γράφω.

Ὁ γυιὸς τῆς χήρας πὺ ἀνέφερα σκότωσε ἕνα Γερμανὸ ἀξιωματικὸ στὴν Κατοχή καὶ οἱ στρατιῶτες τοὺς κάψανε τὸ ὠραιότερο καὶ πλουσιώτερο χωριὸ τῆς Χιμάρας τὸ ἡρωϊκὸ Βούνο ἢ ὅπως εἶχε ὀνομασθεῖ τὸ χωριὸ τῶν γενναίων.

Στὴ συνέχεια ἐπέδραμαν καὶ οἱ θάρβαροι τῆς Ἀδριατικῆς πὺ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς καταργήσεως κάθε θρησκευτικῆς πίστεως κατέστρεψαν καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος πὺ προκάλεσε καὶ τὴν ἀγανάκτησιν πολλῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ σημερινοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως Σπύρου Κολέκα γιατί εἶχε ἀρχαιολογικὸ πλοῦτο.

Τίποτε ἄλλο.

Μὲ ἐκτίμησιν καὶ φιλίαν

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠΥΡΟΥ

Ἀθήναι 2.3.81.

Ὁ Μενούσης κι ὁ Μπιρμπίλης καὶ ὁ ...Μότσαρτ!

ΤΟΥ κ. ΤΑΣ. ΖΑΠΠΑ

Ὁ γνωστός πολυγραφώτατος συγγραφέας, Πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Δημοσιογράφων Τουρισμοῦ, φίλος κ. Τάσος Ζάππας, ἀπωτάτης, ποιός ξέρει, ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὰ Κάψαλα Εὐβοίας, μᾶς γράφει ἐξ ἐφορμῆς μελετήματός μας περὶ τῶν Μπιρμπίληδων ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ τὴ μελοποίηση τοῦ πασιγνώστου στῆν Ἡπειρο τραγουδιοῦ τοῦ «Μενούσης».

Στὸ μελέτημά μας ἐκεῖνο εἶχαμε συμπεριλάβει μᾶλλον ἄγνωστα στοιχεῖα ἀπὸ ἀρβανίτικα τραγούδια καὶ ὄχι βέβαια τὸ γνωστότατο Μενούσης. Καὶ μιά, πού ὁ λόγος γι' αὐτό, διατυπώνουμε τὴν ἀπορία.

Πῶς ἡ Εἰρήνη Παπαῖ στῆ συγκλονιστικῆ τῆς ἀπόδοση ἀπὸ τὴν τηλεόραση τοὺς στίχους:

Ὁ Μενούσης, ὁ Μπιρμπίλης κι ὁ Ρεσοῦλ Ἄγαῖς, σ τ ὁ κ ρ α σ ο π ο υ λ ι ὀ π η γ α ῖ ν α ν γ ι ᾶ ν ᾶ φ ᾶ ν, ν ᾶ π ι ο ῦ ν, τ ο ῦ ς ἔ κ α μ ε :

Ὁ Μενούσης, ὁ Μπιρμπίλης κι ὁ Ρεσοῦλ ἄγαῖς, σ τ ὁ κ ρ α σ ὀ π ο υ λ ο π η γ α ῖ ν α ν γ ι ᾶ ν ᾶ φ ᾶ ν, ν ᾶ π ι ο ῦ ν.

Καὶ ἡ διάσημη Ἑλληνίδα νομίζω πῶς κατάγεται ἀπὸ τίς Ἡπειρωτικὲς ἐποικίσεις τῆς Κορινθίας.

Ἀθήνα, 20.3.81

Ἀγαπητέ μου κ. Πρόεδρε,

Μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ ξεχωριστὴ μου χαρὰ παρακολούθῳ τοῦ Δελτίου Πνευματικῆς Ἑνημερώσεως τῆς Ἡπειρωτικῆς

Ἑταιρείας τὰ ποικίλα μελετήματα, ἱστορικά, λαογραφικά κλπ., πού δημοσιεύετε. Μὲ τὰ μελετήματα αὐτὰ συγκροτεῖται ἓνα ἰδιαιτέρως πλούσιο «Ἀρχειο» τῆς ἱστορίας καὶ γενικὰ τῶν περασμένων τῆς Ἡπείρου, πού παραδίδεται στίς γενεές πού θὰ ἀκολουθήσουν καὶ πού θὰ ἀποτελεῖ γι' αὐτὲς πολὺτιμο μνημεῖο. Θὰ ἀποτελοῦσε, αὐτὴ ἢ ἀποθησαύριση πού κάνετε, σπουδαῖο στοιχεῖο γιὰ τὴν ἐθνικὴ, ἱστορικὴ καὶ πολιτιστικὴ μας γενικὰ αὐτογνωσία, ἂν ἔλα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας ἐργάζονταν μὲ παρόμοιο τρόπο γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ διαφύλαξη αὐτοῦ τοῦ πολυστήμιαντου ὑλικοῦ πού, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἐξαφανίζεται.

Κοντὰ στῆν ἄλλη ὡς τώρα εἰκονογράφηση, ἰδιαιτέρα σημαντικὸ στάθηκε καὶ τὸ φωτογραφικὸ ἱστορικὸ ὑλικὸ (τεῦχος 53—54) «ἡ Ἡπειρωτικὴ ἐκστρατεία σὲ εἰκόνας» μὲ τίς παλιές καὶ σπάνιες φωτογραφίες, πού παρουσιάζετε, ἀπὸ τὸ ἀνδροφόνο Μπιζάνι στὸν αὐτονομιακὸ ἀγῶνα» νοκουμένα τρισάκριβα γιὰ τοὺς «ἐπιγιγναμένους».

Μὲ τὸ γράμμα μου τοῦτο θέλω ν' ἀναφερθῶ καὶ στὸ ἱστορήματά σας γιὰ τὸν Μπιρμπίλη καὶ τὸν Ρεσοῦλη, καθὼς καὶ τὸ σχετικὸ μ' αὐτοὺς δημοτικὸ τραγούδι, πού μνημονεύετε (τεῦχος 52).

Ἀνάμεσα στ' ἄλλα δημοτικὰ τραγούδια πού περιλαμβάνουν οἱ καλλιτέχνες μονωδοὶ στὰ προγράμματα τῶν συναυλιῶν τους, δρίσεται συχνὰ καὶ ὁ «Μενούσης» μελοποιημένος ἀπὸ τὸν Θ. Σακελλαρίδη καὶ γραμμένος γιὰ βαρύτονο. Δίπλα στὸν τίλο τῆ παρτιτούρα ἀναφέρει: «Ἡπειρωτικὸς θρύλος». Τὰ λόγια πού ἦταν βαλμένα στὸ πεντάγραμμο εἶναι ὁλότελα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα στὸ δικό σας καὶ μενο καὶ πού ἀξίζει, νομίζω, νὰ τὰ παρα

θέσω. Ἡ παρτιτούρα πού κυκλοφοροῦσε τὰ παλιὰ χρόνια στὰ Ὁδεῖα εἶχε τ' ἀκόλουθα λόγια. (Παραθέτει ὁ κ. Ζάππας τὸ γνωστὸ τραγούδι).

Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια τῆς παρτιτούρας, πού τραγουδιόνταν τὰ παλιότερα χρόνια, πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο, καὶ πού ἀπὸ μνήμης μεταφέρω ἐδῶ, γιατί σπουδάζοντας μονωδία (1926—1928) στὸ Ἑλληνικὸ Ὁδεῖο, πρῶην Λότνερ, στὸ παλιὸ ἐκεῖνο νεοκλασικὸ κτίριο τῆς ὁδοῦ Φειδίου (πού σώζεται ἀκόμα, ἐρειπωμένο) τὸ τραγουδοῦσα κί' ἐγώ, ἐρμηνεύοντας τὸν καγμό τοῦ Μενούση! Νεώτερη παρτιτούρα πού ἔχω στὰ χέρια μου ἔχει παραλλαγμένα τὰ λόγια καὶ ἴσως ἀπὸ σεμνοτυφία ἔχει ἀποφύγει τὴ λέξη «βρακί»!

Θὰ σημειώσω ἐδῶ τρεῖς ἐκλεκτοὺς καλλιτέχνες πού τραγουδοῦσαν μὲ μεγάλη ἐπιτυχία τὸν ἠπειρωτικὸ αὐτὸ θρύλο τοῦ Μενούση — πού θὰ ἴταν, λογαριάζω, καμένα ἀπὸ τὰ παληκάρια τοῦ Μπιρμπίλη:

α) Ὁ ἀείμνηστος βαρύτονος Θεόδωρος Παπασπυρόπουλος, διακρινόμενος ἰδιαίτερα στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Θυμᾶμαι μάλιστα ὅτι τὸ εἶχε τραγουδήσει στὴ μεγάλη ἐκδήλωση τῆς Ὀμοσπονδίας Ἐκδρομικῶν Σωματείων τῆς Ἑλλάδος, πού εἶχε ὀργανώσει προπολεμικὰ στὴν Ἀράχωβα, μὲ τίτλο «Γιορτὴ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοπικοῦ χρώματος». β) Ὁ βαρύτονος Δημήτρης Παπαδημῶς, μετέπειτα γενικὸς διευθυντῆς τοῦ ΑΣΔΥ. γ) Ὁ ἀρχιτέκτονας θαθύφωνος Γιάννης Λυγίζος καὶ ἄλλοι καλλιτέχνες. Ὁ Μενούσης κι ὁ Μπιρμπίλης ἦταν πάντοτε ἓνα ἐντυπωσιακὸ δημοτικὸ τραγούδι, πού ἀπαιτοῦσε μεγάλη φωνὴ ἀλλὰ καὶ δραματικὴ ἔκφραση.

Κι ἓνα χαριτωμένο περιστατικὸ: Κάποια προπολεμικὰ Χριστούγεννα εἶχαμε βρεθεῖ

στὸν Πύργο, φιλοξενούμενοι τοῦ ζεύγους Πάνου καὶ Ἰσμήνης Παπανικολάου. Ὁ καλλιτέχνης ἀρχιτέκτονας Λυγίζος προσκλήθηκε νὰ λάβει μέρος στὴ Χριστουγεννιάτικη βραδιά πού εἶχε ὀργανώσει ὁ Δήμος. Ἀνέβηκε στὴ σκηνὴ καί, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, τραγούδησε τὴν ἄρια ἀπὸ τὸν «Ντὸν Ζουάν» τοῦ Μότσαρτ καὶ τὸν «Μενούση καὶ Ρεσοῦλ Ἀγᾶ». Τὴν ἐπομένη οἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν μὲ χτυπητοὺς τίτλους γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιτυχία πού σημείωσε ὁ «Ρεσοῦλ Ἀγᾶς» τοῦ Μότσαρτ καὶ τὸ δημοτικὸ «Ντὸν Ζουάν» τοῦ Σακελλαρίδη!

Αὐτὰ τὰ λίγα γιὰ τὸ θαυμάσιο ἠπειρωτικὸ θρύλο τοῦ Μπιρμπίλη, τοῦ Μενούση καὶ τοῦ Ρεσοῦλ Ἀγᾶ.

ΤΑΣΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

Τὸ Ἔμβλημα τῶν Ἰωαννίνων

ΤΟΥ κ. ΣΩΚΡ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

Πύλου 7 Δάσος Χαϊδαρίου
τῆ 11ῃ Φεβρουαρίου 1981

Μᾶς γράφει ὁ Δάσκαλος κ. Σ. Νικόπουλος:

Στὸν Πρωῖνὸ Λόγο 5.2.1981 δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον καθηγητὴν τῆς Ζ. Π. Α. κ. Σπύρον Κ. Σίττον «Ποιὸ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔμβλημα τῶν Ἰωαννίνων» σελ. 3ῃ καὶ 5ῃ κτλ.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων δὲν σημειώθηκε ἀπὸ κανένα τὸ Ἔμβλημα τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ. Δυστυχῶς ὑπῆρχε κάποτε συζήτησις πάνω στὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τοὺς κ.κ. Ζάχον, Εὐαγγελίδην κλπ., ὅτι τὸ σχέδιον τῆς πόλεως Ἰωαννίνων φέρει ὡς ἔμβλημα τὸν δικεφάλον ἀετόν. Μάλιστα ὁ Δεσπότης τῆς ἠπειροῦ Σπυρίδων Βλάχος ἀνέμιξε καὶ τὸν Ἀλῆ πασιᾶ σὲ πολὺωρο συζήτηση ὅτι εἰς διάφορα τοιχώματα καὶ θύρας εἶχε ζωγρα-

φιές του Δικεφάλου άετου. Καί έλεγε μυστηριώδης τύπος ό Άλής ό Τεπενλής.

Τώρα δέν υπάρχουν τά σημειώματα αυτά, διότι άπατεφρώθησαν στις 16.11.1940 και στις 27.12.47 από τάς όργανώσεις κλπ., πού είχα κρατήσει για τή λαογραφία.

Καθ' όλον τό διάστημα του Έλληνοϊταλικού πολέμου και δη από 22.4.41 μέχρι 31.5.41 παρέμεινα ώρισμένας ώρας μαζί του. Πήγα γά τον άποχαίρετήσω και να φύγω οίκογενειακά δια Κηφισιάν μαζί με τον πνευματικόν μου άδελφόν τον συγγραφέα κ. Σταύρον Γκατσόπουλον και με κράτησε χορηγήσας και στέγην εις τό Στάδιον σ' ένα τούρκικο σπίτι, όπου προσέλαβα για παρέα τούς άγαπητούς Λοχαγόν Δημήτριον Καλπακιώτην και Κων)νον Βαλαήν με τάς οίκογενείας των.

Διατελώ μετά τιμής
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Χρυσός Σταυρός του Φοίνικα στό Δημοσθένη Κόκκινο

Ο ύπουργός Έθνικης Άμύνης κ. Ευάγγελος Άβέρωφ σε τελετή πού έγινε στην Νομαρχία, άπένευμε έκ μέρους του Πρόεδρου τής Δημοκρατίας, στον κ. Δημοσθένη Κόκκινο Διευθυντή του περιοδικού «Ήπειρωτική Έστία» και βραβευμένο λογοτέχνη από τήν Άκαδημία Άθηνών, τον Χρυσό Σταυρό του Φοίνικα, για τήν μεγάλη του προσφορά στα Έλληνικά γράμματα.

Ο κ. ύπουργός συνεχάρη τον κ. Κόκκينو και έξήγηε τό έργο του, τονίζοντας ότι ή άπονειμή είναι έπάξια τής προσωπικής του συμβολής στην έλληνική γραμματεία.

Ο κ. Κόκκινος εύχαρίστησε τον Πρόεδρο τής Δημοκρατίας για τήν τιμή πού

του έγινε, πού όπως έλεγε, προσδίδει χαρά σ' αυτόν τον ίδιο αλλά και στους λογοτέχνες τής έπαρχίας, γιατί άγωνίζονται για τή διατήρηση τής Έλληνικής παράδοσης και τή διεύρυνση των πνευματικών όριζόντων σε παγκόσμια κλίμακα.

Περί Κων. Κανάρη

Ο γιατρός κ. Κων. Κωστοθασίλης μάς γράφει:

«Έπίσης να άνακινηθή έρευνα περί του τόπου γεννήσεως του Κωνσταντίνου Κανάρη, ό όποιος καθ' όδους τάς ένδείξεις και Ιστορικάς μαρτυρίας έγεννήθη εις τήν Πάργαν τής Ήπείρου μας».

Ή γέννηση του Πυρπολητού Κανάρη τοποθετείται στα Ψαρά τό 1793.

«Αί ρίζαι τής οίκογενείας Κανάρη χάνονται εις τά βάθη του παρελθόντος και τής άνωνυμίας, άγνωσμένης πλήρως τής άρχικής προελεύσεως αυτής. Ή θρυλική όμως μορφή του ήρωος, προκαλέσασα τήν άνάγκην, διερευνησεως του άγνωστου παρελθόντος του συνετέλεσεν εις τήν γέννησιν υποθέσεων και τήν δημιουργίαν θρύλων, συμφώνως προς τούς όποιους ή οίκογένεια Κανάρη ή Καναρίου κατήγετο έκ Χειμάρρας ή έκ Πάργας τής Ήπείρου.

(Βλ. Πάπυρος - Λαρούς). Ο Δημ. Γατόπουλος όμως, προπολεμικά άκόμα έφερε σε φώς στοιχεία για τήν όριστική από τήν Πάργα καταγωγή του Ήρωα, έξομολογήσεις του, όταν παρέπλεε αυτήν μεταβαίνοντας με τήν Έπιτροπή (1863) στην Κοπέγχάγη για να δώσει τό Στέμμα τής Έλλάδας στον Γεώργιο τον Α'.

Ἑσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνησις

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ΕΙΣΦΟΡΩΝ

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα συνεχίζεται κάτι, ποὺ δὲν ἔχει εὐκολὰ προηγούμενο. Εἶναι τὸ δημοφιλῆσιμα τῆς ἀγάπης τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας», πρὸς τοὺς φίλους τῆς, τὰ Μέλη τῆς καὶ τοὺς ὑποστηρικτάς τῆς καὶ αὐτῶν, ποὺ ἀνταποκρινόμενοι, τῇ στηρίζουν μὲ τὴν πάσης φύσεως αὐτοπροαίρετες εἰσφορές τους. Κρίκοι αὐτῆς τῆς ἀλυσίδας τῆς ἀγάπης σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπάνθρωπους καιρούς, ποὺ ζοῦμε εἶναι αὐτὸ τὸ μῆνα, οἱ:

Ἄρχ.		
Ὁ κ. Ἀθαν. Γκρόζας συνδρομὴ τοῦ Δελτίου	500	Ὁ ὁμότιμος Καθηγητῆς Πανεπιστημίου κ. Πέτρος Κόκκορος γιὰ τὸ Δελτίο 2000
Ὁ κτηνίατρος κ. Ναπολέον Χαρισιάδης καὶ ἡ κυρία Νίνα Χαρισιάδη εἰς μνήμην τοῦ Βασιλείου Κυριακοπούλου	1500	Ὁ κ. Δημοσθένης Παπαδόπουλος ἀπὸ περιοχὴ Κονίτσης διαμμένων στὸ Βόλο 250
Ἡ κυρία Ἰωάννα Μπουμπουλίνη τὸ γένος Στεφάνου Σωτηρίου εἰς μνήμην τοῦ πατέρα τῆς Στεφάνου Ἀθαν. Σωτηρίου, δέκα πέντε χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του	2000	Ὁ κ. Σταῦρος Γέπης γιὰ τὸ Δελτίο 1000
Ὁ Λυκειαρχὴς κ. Γεώργιος Σάββας ἀπὸ τῆς Λίμνης Εὐβοίας, ἔπου ὑπηρέτει, γιὰ τὸ Δελτίο	1000	Ὁ Ἀρεσπαγίτης κ. Ἡλ. Κάμτσιος, ὁμοίως 500
Ὁ Καθηγητῆς ἀπὸ Τσατίστα Βορ. Ἡπείρου κ. Κώστας Πᾶνος, ὁμοίως	500	Ὁ κ. Δημ. Μαργιόλης, ὁμοίως 500
Ἡ κυρία Νίκη Παπαχρυσάνθου μὲ τοὺς χαριετισμούς τῆς καὶ τὰ συγχρητήρια γιὰ τὸ Δελτίο νέα εἰσφορά τῆς	1000	Ὁ κ. Στέργιος Κωνσταντίνου, ὁμοίως 500
Ὁ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων κ. Νικ. Γάγγας γιὰ τὸ Δελτίο	500	Ὁ κ. Ἀπόστ. Κατσιλέρος, ὁμοίως 500
		Ἡ κ. Ἀγγίκα Γκαναβία, ὁμοίως 300
		Ὁ τακτικὸς ἀπὸ ἐτῶν ὑποστηρικτῆς τῆς Ἐταιρείας κ. Θωμᾶς Γιωτόπουλος, εἰδικὰ γιὰ τὸ Δελτίο 600
		Ὁ κ. Κων. Κυρτζίδης ἀπὸ Πτολεμαῖδα 300
		Ὁ Παναηπειρωτικὸς Σύλλογος Πατρῶν 500
		Ἡ κυρία Σμαρῶ Γεωργιάδου ἀπὸ Θεσσαλονίκη 1000
		Ὁ κ. Κώστας Πετρινὸς ἀπὸ Τσεπέλοβο 500
		Ἡ κ. Ἡρῶ Δόξα 500
		Ὁ τακτικὸς ἐνισχυτῆς τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας ἀν. ἀξιωματικὸς ἐν ἀποστρατεία κ. Ἀπόστ. Καζάνας 1000
		Ὁ κ. Κων. Τσέλιος ἀπὸ Ζίτσα γιὰ τὸ Δελτίο 300
		Ὁ κ. Μιχ. Γάτσιος γιὰ τὸ Δελτίο 500
		Ὁ δικηγόρος καὶ ἱστορικὸς ἐρευνητῆς κ. Πέτρος Φρόντζος γιὰ τὸ Δελτίο 500
		Ὁ Ἡπειρώτης τραγουδιστῆς κ. Σάββας Σιάτρας γιὰ τὸ Δελτίο 500
		Ὁ θεολόγος Καθηγητῆς καὶ ἔχι

φιλόλογος, όπως έσφαλμένα γράφτηκε στο προηγούμενο Δελ- τίο, κ. Έρμης Μουδόπουλος από Άριστη Ζαγορίου «επί τη συμ- πληρώσει 38ετίας και 38ετίας, αντιστοίχως από του θανάτου των άειμνήστων Γονέων του Θωμά και Πολυξένης Θ. Μουδοπούλου»	2000
Ή κ. Τασία Κουτσογιαννοπούλου για τους γενικότερους σκοπούς της Έταιρείας	700
Ό κ. Άνδρ. Μπέττος, όμοίως	1000
Ό κ. Περ. Τσαπάρας, όμοίως	1000
Ό κ. Γεώργ. Παπᾶς για τὸ Δελτίο	200
Ό κ. Βασ. Μπρέστας για τὸ Δελτίο	300
Ή κ. Έλένη Τσονίδη για τὸ Δελτίο	500
Ό κ. Κων. Πρίτσος για τὸ Δελτίο	500
Ό κ. Δημοσθ. Παπαδόπουλος για τὸ Δελτίο	250
Ό κ. Κων. Ζαμπόπουλος για τὸ Δελτίο	500
Ό Έφέτης κ. Βασ. Λαμπρίδης, δὲ ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου τῆς Έ- ταιρείας	2000
Ή κ. Άγγελ. Φωλλίδη για τὸ Δελτίο	1000
Ό κ. Γ. Τσουμάνης, ἀντισπράτη- γος για τὸ Δελτίο	1000
Ό Έφέτης κ. Γεώργ. Παπαζώης για τὸ Δελτίο	1000
Ό κ. Μάνθος Οικονόμου για τὸ Δελτίο	200
Ή κυρία Θεοδοσία Γιάν. Σαραλλῆ, φιλόλογος, νέα εἰσφορά της για τούς σκοπούς τῆς Έταιρείας	1000
Ό κ. Προκόπης Κατσιέλης για τὸ Δελτίο τῆς Έταιρείας	1000

Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ Β. ΦΩΤ. ΠΕΤΣΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ

Κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας τὴν ὁποίαν εἶχε
ἡ ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἑπειρωτικῆς Ε-
ταιρείας ὀμιλία εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρ-
χαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὁ καθηγητῆς τῆς
Ἀρχαιολογίας κ. Φώτιος Πέτσας ἐκλήθη
ἀπὸ Βορειοηπειρωτικᾶ Σωματεῖα τῆς Ἀ-
μερικῆς νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν
ἀρχαιοτήτων τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ὁ κ.
Πέτσας θὰ κάμῃ ἐναρξὴν τῶν ὀμιλιῶν τοῦ
ἀπὸ τὴν Βοστώνην καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ
περιοδεύσῃ εἰς ἄλλας πόλεις τῶν Ἡνωμέ-
νων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδά.

Ο ΑΠ. ΒΕΡΤΟΔΟΥΛΟΣ

Νέα φρασίματα ἀπὸ τὸ Καλλιτεχνικὸ
Ἀρχεῖο τοῦ Συνεργάτου μας κ. Ἀποστ.
Βερτοδούλου ἔχουμε αὐτὸ τὸ μῆνα σὲ φω-
τογραφικὸ ὄλικόν:

1) Πανεραιμικὴ ἀποψη τῆς Στρογγυ-
λας (ὄψ. 2107) τῶν Τζουμέρκων μ' ἕνα
ἀλπικὸ τεπίο καὶ τὴν Πράμαντα.

2) Ὁ Καταρράκτης τῶν Τζουμέρκων,
στὰ Σχωραίτσανα, τὸ χωριὸ τοῦ Μπάρμπα
Γιάννη Τσαμάκου.

3) Ὁ Ὅσιος Νεῖλος Γηρομερίου Φι-
λιατῶν.

4) Ὁ Ἅϊ-Γεώργης τοῦ Συρράκου (ὄψ.
1200), στὸ εἶθος χιονισμένες κορφές τῆς
Κακαρδίσσας (ὄψ. 2429).

5) Τὸ γεφύρι τῆς Τσίπιανης, Ἀνατολι-
κὸ Ζαγόρι.

6) Ὁ Σμόλικας ἀπὸ τῆ Ράχη τῆς Φούρ-
κας (ὄψ. 2637).

Ἀκριβοδίκαιη διανομὴ σ' ὅλη τὴν Ἠ-
πειρο ἔκαμε ὁ πολῦτιμος Συνεργάτης μας.

